

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Život matek s dětmi v azylovém domě

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program: REHABILITACE

Autor: Bc. Markéta Končická

Vedoucí práce: doc. Ph.Dr. Adéla Mojžíšová, Ph. D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem *Život matek s dětmi v azylovém domě* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 13. 5. 2019

.....

Markéta Končická

Poděkování

Mé poděkování patří paní doc. Ph.Dr. Adéle Mojžíšové, Ph. D. za vedení práce, poskytnuté konzultace, cenné rady, pomoc a ochotu.

Život matek s dětmi v azylovém domě

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá životem matek s dětmi v azylovém domě. Práce mapuje z pohledu těchto žen jejich očekávání o životě v azylovém domě v konfrontaci s jejich reálnými zkušenostmi. Práce je rozdělena do několika částí. V teoretické části v devíti podkapitolách definuji základní pojmy související s problematikou sociální služby azylové domy, nepříznivou sociální situací, sociálním vyloučením a sociálním začleňováním. Popisuji principy činnosti azylových domů pro matky s dětmi, věnuji se stavu péče o matky s dětmi na našem území a charakterizuji vývoj a změny ve funkci rodiny. Zabývám se dále důvody, vedoucími ke ztrátě bydlení, problematikou bezdomovectví a problematikou dostupnosti bydlení. Popisuji a charakterizuji možnosti sociální ochrany matek s dětmi bez domova, tzn. kromě sociální služby azylový dům také podmínkami vzniku nároku na sociální dávky a příslušnou legislativou.

Empirická část definuje cíle, metody výzkumu a vlastní výsledky, které jsou znázorněny a popsány v tabulkách, diskuzi a závěrečném shrnutí. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké měly matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě v konfrontaci s reálnými zkušenostmi, dílčími cíli bylo zjistit, z jakých příčin matky s dětmi přicházejí do azylového domu a jak jsou naplňovány jejich potřeby.

K těmto cílům byly určeny výzkumné otázky:

Z jakých důvodů vyhledají matky s dětmi pomoc azylového domu? Jaké mají matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě? Jaká je realita života matek s dětmi v azylovém domě? Jaké potřeby mají matky s dětmi v azylovém domě?

Diplomová práce byla zpracována metodou kvalitativního výzkumu technikou polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami a k vyhodnocení dat byla použita metoda otevřeného kódování. Výzkumný soubor tvořilo šest žen, matek s dětmi, které žijí v azylovém domě v Jihočeském kraji.

Vzhledem k citlivosti tématu identifikační údaje žen a azylového zařízení neuvádím. Výzkumné šetření poukázalo na problematiku (ne)dostupnosti bydlení pro osamocené matky s dětmi v nepříznivé sociální situaci. Nejčastějším důvodem ztráty bydlení je rozpad partnerského vztahu a výpověď z bydlení a nedostatek finančních prostředků. Z výzkumu dále vyplynulo, že hlavním očekáváním všech dotazovaných

žen je zajištění ubytování a skutečnost, že zůstanou se svými dětmi. Tato diplomová práce by pomohla zjistit, které služby klientky nejvíce vyhledávají a zda jsou naplňovány.

Klíčová slova: azylový dům, azylový dům pro matky s dětmi, nepříznivá sociální situace, bydlení, bezdomovectví, sociální vyloučení, sociální začlenění, sociální ochrana

Life of mothers with children in a shelter.

Abstract

This thesis deals with the life of mothers with children in the shelter. The thesis maps expectations of these women about living in the shelter in the confrontation with their real experience. The thesis is divided into several parts. Theoretical part consists of nine subchapters where the basic concepts related to the issue of social services - shelters, unfavorable social situation, social exclusion and social inclusion are defined. The thesis describes the principles of the activity of shelters for mothers with children, deals with the state of care for mothers with children in our country and characterizes the development and changes in the function of the family. The thesis also deals with the reasons leading to the loss of housing, the issues of homelessness and housing accessibility. It describes and characterizes the possibilities of social protection of mothers with children without home, besides social services – shelters also conditions for entitlement to social benefits and the relevant legislation.

The empirical part defines the objectives, research methods and results, which are illustrated and described in tables, discussion and final summary. The main aim of the thesis was to find out the expectations of the mothers with children about the life in the shelter in confrontation with their real experience. The partial objectives of the thesis were to find out for what causes mothers with children come to the shelter and how their needs are met.

Research questions have been identified for these objectives: For what reasons do mothers with children seek for help in the shelter? What are the expectations of mothers with children about living in the shelter? What is the real experience of mothers with children living in the shelter? Were the expectations of mothers with children about living in the shelter met?

Empirical part of the thesis was processed by the method of qualitative research using semi-structured interview with opened questions. For data evaluation the method of open coding was used. The research group consisted of six women - mothers with children living in the shelter in the South Bohemian Region.

Given the sensitivity of the topic the identification data of women and the shelter were not mentioned in this thesis. The research pointed out the issue of (in)availability

of housing for single mothers with children in the unfavorable social situation. The most common reason for loss of housing is the break-up of the partnership, the dismissal of housing and lack of funds. The research also revealed that the main expectation of all interviewed women is to provide accommodation and stay with their children. This thesis helped to find out which services the clients seek the most and whether their needs are fulfilled.

Keywords: shelter, shelter for mothers with children, unfavorable social situation, housing, homelessness, social exclusion, social inclusion, social protection

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD	10
1. SOUČASNÝ STAV.....	12
1.1 Ochrana matek na našem území	12
1.2 Sociální služba azylové domy	13
1.2.1 Základní pojmy	13
1.2.3 Okruh oprávněných osob sociální služby azylové domy.....	15
1.2.4 Cíl sociální služby.....	15
1.2.5 Poskytování sociálních služeb	16
1.3 Azylové domy pro matky s dětmi	17
1.3.1 Cílová skupina azylových domů pro matky s dětmi.....	17
1.3.2 Cíl sociální služby azylové domy pro matky s dětmi	18
1.3.3 Poskytování sociální služby.....	19
1.3.4 Průběh sociální služby	20
1.3.5 Úhrada sociální služby.....	20
1.3.6 Zaměstnanci azylových domů pro matky s dětmi	21
1.4 Právní rámec tématu.....	22
1.5 Rodina	23
1.5.1 Osamocená matka	23
1.5.1 Rodina.....	24
1.5.2 Význam a funkce rodiny.....	24
1.5.3 Vývoj rodiny	25
1.5.4 Partnerství	26
1.5.5 Neúplná rodina.....	27
1.6 Bydlení	28
1.6.1 Potřeba bydlení	28
1.6.2 Ztráta bydlení.....	29
1.7 Nepříznivá sociální situace.....	30
1.7.1 Ohrožená rodina.....	30

1.7.2 Sociálně vyloučené lokality	31
1.7.3 Chudoba	31
1.7.4 Sociální vyloučení.....	32
1.7.5 Bezdomovectví	33
1.7.6 Nezaměstnanost	34
1.7.7 Domácí násilí	35
1.7.8 Rozvod/ rozchod	36
1.7.9 Nevhodné zacházení s dítětem.....	37
1.8 Sociální ochrana	37
1.8.1 Definice pojmu sociální ochrana	37
1.8.2 Sociální dávky.....	38
1.9 Sociální bydlení.....	41
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
2.1. Cíl práce	42
2.2 Hlavní výzkumné otázky	43
2.3 Dílčí výzkumné otázky	43
3 METODIKA.....	43
3.1 Metoda a technika sběru dat	43
3.2 Výběr výzkumného vzorku.....	45
3.3 Realizace výzkumu	45
3.4 Etika výzkumu	46
4 VÝSLEDKY	47
4.1 Základní údaje o výzkumném souboru.....	47
4.2 Zpracování výsledků.....	51
5 DISKUZE.....	68
6 ZÁVĚR.....	76
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	79
8 PŘÍLOHY.....	88
9 SEZNAM ZKRATEK	92

ÚVOD

K volbě tématu diplomové práce mě vedla zejména skutečnost, kdy jsem měla možnost seznámit se s fungováním jednoho z azylových domů pro matky s dětmi. Tato zkušenost mi umožnila získat vhled nejen na práci sociálních pracovníků v azylovém domě, ale také na život klientek a jejich dětí zde.

V diplomové práci se zabývám očekáváním žen, matek s dětmi o životě v azylovém domě v konfrontaci s reálnými zkušenostmi. Matky s dětmi jsou obzvláště zranitelnou sociální skupinou, jsou zodpovědné nejen za sebe, ale především za své děti. Tyto ženy z důvodu ztráty bydlení vyhledaly pomoc azylového domu pro matky s dětmi, protože příčiny, které vedly ke vzniku jejich náročné životní situace, nejsou schopny zvládnout vlastními silami. Příčinou ztráty bydlení může být rozpad rodiny či partnerského soužití, osamocení matky, domácí násilí páchané na ženě, různé formy závislosti, příchod z jiného azylového domu, chudoba, přičemž se ve většině případů jedná o kombinaci několika těchto faktorů. Osamocným matkám často zůstane po zaplacení nákladů na bydlení jen částka pohybující se na hranici životního minima či pod ní. Nedostatek prostředků jim neumožňuje zajistit si jinou formu bydlení. V některých případech tak hrozí riziko bezdomovectví. Mezi další rizika patří vysoká psychická zátěž matek, sociální izolace a sociální exkluze. Nepříznivá sociální situace může nastat i v případě, kdy má žena manžela/partnera, který s rodinou žije, ale z důvodu ztráty bydlení a nedostatku finančních prostředků přichází žena s dětmi do azylového domu. Azylové domy pro matky s dětmi nejsou běžným bydlením, ubytování je zde poskytováno na předem stanovenou dobu, která by měla umožnit těmto ženám nalézt řešení krizové situace. Prioritou azylových domů pro matky s dětmi je ochrana dítěte. Některá zařízení poskytují ubytování i ženám bez dětí či v krizových případech, a na omezenou dobu i otcům s dětmi.

Azylové domy jsou zařízeními sociálních služeb pro poskytování sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Rozsah poskytovaných úkonů v azylových domech je ustanoven ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Sociální služba azylové domy je službou

sociální prevence, která zabraňuje sociálnímu vyloučení. Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Platná legislativa nestanovuje formu rozdělení azylových domů podle specializace. Cílovou skupinou mohou být matky (otcové) s dítětem/děťmi, samotné ženy, rodiny s dítětem/ dětmi, osoby bez přístřeší, osoby v krizi, oběti domácího násilí, muži apod. Výčet azylových domů pro matky s dětmi v České republice lze nalézt na portálu MPSV v Registru poskytovatelů sociálních služeb. Obvyklý název zařízení je Domov pro matky s dětmi/Domov pro matku a dítě či Charitní domov pro matky s dětmi .... apod., ale není to pravidlem. U zařízení je také uveden výčet cílové skupiny klientů a věková kategorie klientů, adresa zařízení a kontakt na poskytovatele sociální služby. Azylové domy pro ženy, které se staly obětí domácího násilí, mohou mít z důvodu ochrany uživatelek služby adresu zařízení utajenou. Kromě ubytování poskytují azylové domy i další služby. Výčet služeb poskytovaných zařízením záleží na jeho specializaci.

Cílem mé práce je přiblížit život matek s dětmi v azylovém domě z jejich pohledu a popsat, jaké měly očekávání o životě ve vybraném zařízení a tato jejich očekávání konfrontovat s jejich reálnými zkušenostmi.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Ochrana matek na našem území

Ochrana matek na našem území se začala rozvíjet, jak uvádí Navrátilová (2013) jako důsledek ochrany dětí a mládeže v 18. století. Dle Navrátilové (2013) vznik spolků a sdružení na ochranu matek dětí navázal na obecný zákon občanský, který zaručoval nároky dětí na výživu a výchovu, a na sirotčí spolky, které sehrály významnou úlohu zejména v době války (Navrátilová, 2013). Rozvoj péče o matku a dítě souvisel také s vysokou kojeneckou a dětskou úmrtností, a tak v r. 1916 vznikl v Praze první útulek na ochranu mateřství (Navrátilová, 2013). Od r. 1917 vznikají poradny pro matky, které mimo lékařské poradenství ženám v těhotenství a v péči o dítě poskytovaly také i sociální poradenství. Také v rámci dobrovolnické péče jsou zřizovány pro potřeby ochrany dětí a matek tzv. útulny. V těchto útulnách mohly matky zůstat před porodem, a i nějaký čas po porodu (Navrátilová, 2013). Jak dále uvádí Navrátilová (2013) již od počátku snahy spolků a organizací o ochranu kojenců a matek bylo zřejmé, že nejohroženější skupinou jsou matky nemanželských dětí. Proto se také jevilo logické zřízení útulků při porodnicích např. v Praze, Brně či v Hradci Králové (Navrátilová, 2013). Tento dobře fungující systém byl násilně přerušeno po roce 1948, kdy bylo z ideologických důvodů mnoho spolků a zařízení zrušeno (Navrátilová, 2013).

Od roku 1989 se v oblasti sociální práce začaly rozvíjet nové aktivity, vznikaly nové typy organizací včetně občanských společností a nestátního neziskového sektoru (Malík Holasová, 2014). Nový byl i způsob poskytování pomoci. Sociální reforma se týkala zejména oblasti politiky zaměstnanosti, politiky pracovních příjmů, rodinné politiky a politiky sociálního zabezpečení (Malík Holasová, 2014).

Po r. 1989 začaly obce, církve a nestátní neziskové organizace zřizovat azylová zařízení pro matky s dětmi (Navrátilová, 2013). Jak uvádí Matoušek et al. (2010) jedná se o chráněné bytové jednotky, které slouží k ochraně matek a dětí v obtížné životní situaci spojené se ztrátou bydlení (Matoušek et al., 2010).

V následující kapitole se podrobně zabývám podmínkami poskytování sociální služby azylové domy a specifikuji cíle, služby a cílovou skupinu zařízení azylový dům pro matky s dětmi.

1.2 Sociální služba azylové domy

1.2.1 Základní pojmy

Základními zásadami zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách je právo každé osoby na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení a zachování lidské důstojnosti v rozsahu a formě pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb. Poskytnutá pomoc musí dle definice zák. č. 108/2006 Sb. o sociálních službách respektovat individuální potřeby osob, aktivně na ně působit, podporovat je k rozvoji samostatnosti, motivovat je k řešení nepříznivé sociální situace, a posilovat je v sociálním začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob v náležitě kvalitě a s důrazem na dodržování lidských práv a základních svobod. V následujících podkapitolách definuji základní pojmy související s problematikou azylových domů, těmto pojmům se věnuji i v dalších kapitolách teoretické části.

- Azylové domy - dle definice zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách jsou zařízeními sociálních služeb pro poskytování sociálních služeb, poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Azylová zařízení se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (Navrátilová, 2013). Jedná se o službu sociální prevence dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.
- Nepříznivá sociální situace – tento pojem definuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách v § 3 jako *oslabení nebo ztrátu schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob*

života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením. Dle Slovníku sociálního zabezpečení 2015 zahrnuje pojem nepříznivá sociální situace různé životní případy, ohrožující osobu sociálním vyloučením (Slovník sociálního..., 2015). To znamená, že může *být ohrožena nebo narušena schopnost osoby uspokojovat základní potřeby, žít ve svém běžném prostředí způsobem, který je ve společnosti považován za obvyklý apod. a nemůže nebo má oslabenou schopnost (např. z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby atd.) tuto situaci sama nějakým způsobem řešit* (Slovník sociálního..., 2015, s. 42). Pojmem nepříznivá sociální situace lze také dle Slovníku sociálního zabezpečení 2015 označit různorodé situace, které se týkají zdravotního stavu, finanční nouze, pracovních či jiných návyků, ztráty bydlení či nevyhovujícího bydlení, ohrožení různými nežádoucími společenskými jevy a podobných oblastí (Slovník sociálního..., 2015). Příčinami vzniku nepříznivé sociální situace se dále zabývám v kapitole 1.7.

- Sociální vyloučení - zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách v § 3 definuje *jako vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.*
- Sociální začleňování - zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách definuje sociální začleňování jako proces, zajišťující osobám sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohroženým dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.

1.2.3 Okruh oprávněných osob sociální služby azylové domy

Dle Slovníku sociálního zabezpečení 2015 je sociální služba azylové domy určena osobám ohroženým nepříznivou sociální situací související se ztrátou bydlení, nevyhovujícím bydlením, násilným chováním osoby obývající společné obydlí apod. (Slovník sociálního..., 2015). *Sociální služba může být poskytována různým skupinám osob, které přišly o bydlení nebo jsou ztrátou bydlení ohroženy. Existují proto azylové domy určené všem osobám v této situaci, ale i azylové domy pro rodiče s dětmi (případně osamělé rodiče s dětmi, matky s dětmi apod.)* (Slovník sociálního..., 2015, s. 4).

Azylové domy jsou jednou ze sociálních služeb, která pracuje se sociálně vyloučenými dospělými i dětmi. Osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení poskytují pobytové služby na přechodnou dobu (Tomeš, 2011).

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách nestanovuje rozdělení azylových domů podle cílové skupiny. Cílovou skupinu konkrétního zařízení lze vyhledat na webových stránkách poskytovatele služby azylové domy nebo prostřednictvím portálu MPSV v Registru poskytovatelů sociálních služeb.

1.2.4 Cíl sociální služby

Matoušek (2011) uvádí, že cílem služeb sociální prevence je podpora osob v překonání jejich nepřizpůsobivé sociální situace a ochrana společnosti před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (Matoušek, 2011). Dle Slovníku sociálního zabezpečení 2015 je poskytování služby podmíněno trváním nepříznivé sociální situace a uživatelům je současně poskytována pomoc v nalezení jejího řešení. Nejedná se tak jen o zajištění jednorázového či krátkodobého přenocování jako v případě nocleháren (Slovník sociálního..., 2015).

1.2.5 Poskytování sociálních služeb

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v azylových domech dle § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy. Činnost může být zajišťována jen v rozsahu jednoho úkonu, a tím je *vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy* nebo *zajištění nebo poskytnutí stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování*.
- poskytnutí ubytování *po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok*, umožnění *celkové hygieny těla* a *vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla*.
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Činnost zahrnuje *pomoc při vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z individuálních plánů* a *pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob, včetně uplatňování zákonných nároků a pohledávek*.

Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách při poskytování sociálních služeb v azylových domech hradí osoby úhradu za ubytování a stravu. Maximální výše úhrady za poskytnutí ubytování a stravy (pomoc při jejím zajištění) je stanovena ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách (Slovník sociálního..., 2015). Poskytovány mohou být i další činnosti (Slovník sociálního..., 2015).

Další poskytovanou službou je dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách základní sociální poradenství, které je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb a poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

1.3 Azylové domy pro matky s dětmi

Dle stávajících údajů v Registru poskytovatelů sociálních služeb (2006-2019) je v České republice z uvedeného celkového počtu 302 zařízení sociálních služeb nabízejících pobytovou sociální službu azylový dům zaměřeno na pomoc matkám s dětmi 72 zařízení (obr. 1). V Jihočeském kraji je to dle údajů registru 10 azylových domů pro matky s dětmi (obr. 2). Azylové domy pro matky s dětmi se specializují vždy na několik cílových skupin, jak je uvedeno v Registru poskytovatelů sociálních služeb (2006-2019). Matoušek (2011) uvádí, že zřizovateli azylových domů pro matky s dětmi mohou být církve, obce a orgány státu (Matoušek, 2011).

1.3.1 Cílová skupina azylových domů pro matky s dětmi

Dle veřejně dostupných údajů z Registru poskytovatelů sociálních služeb (2006-2019) jsou azylové domy pro matky s dětmi zaměřeny na tyto cílové skupiny:

osoby v krizi, rodiny s dítětem/děťmi

- osoby bez přístřeší
- oběti domácího násilí
- oběti trestné činnosti
- děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy
- osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách
- osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem ohroženy
- etnické menšiny,
- oběti obchodu s lidmi.

Dalším kritériem pro poskytnutí služby je i věková kategorie klientů (Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2006-2019).

Navrátilová (2013) uvádí, že cílovou skupinou azylových domů pro matky s dětmi tvoří především matky s dětmi, které:

- jsou oběťmi domácího násilí
- žijí v bytových podmínkách ohrožujících zdraví a život nebo jsou bez přístřeší

- jsou v krizové situaci a nejsou schopny ji samy zvládnout
- žijí v nevyhovujícím rodinném prostředí, v jehož důsledku je ohrožena řádná výchova, vývoj a zdraví dítěte (Navrátilová, 2013).

Matoušek et al. (2011) uvádí, že obvyklými klientkami azylových domů pro matky s dětmi v České republice jsou:

- matky dětí mladších tří let, ohrožované manželem či partnerem nebo jinými nepříznivými vlivy, které zasahují i jejich dítě (Matoušek, 2011).

Menší část klientek jsou dívky s nechtěným těhotenstvím, které jejich vlastní rodina odmítá (Budinová, 2012).

Zaměření azylových zařízení je různé podle toho, zda se jedná o matky s menším počtem dětí nebo s novorozenci či týrané ženy (Navrátilová, 2013). Azylové domy pro týrané ženy se řídí bezpečnostními pravidly, ke kterým mnohdy patří nutnost utajených adres (Navrátilová, 2013). Jedná se zejména o ženy ohrožené na životě, ohrožené bezprostředním fyzickým napadením, trpící neustálým vyhrožováním či pronásledováním ze strany partnera (Budinová, 2012). Mnohá zařízení mají vyhrazena krizová lůžka pro situace vyžadující okamžitou intervenci (Navrátilová, 2013).

Maximální věková hranice pro přijetí klientek do azylových domů je zpravidla do 64 let (Ekonomické dopady..., 2014).

1.3.2 Cíl sociální služby azylové domy pro matky s dětmi

Azylové domy pro matky s dětmi si kladou za cíl pomoci osamoceným matkám s dětmi v překlenutí krizové situace a hledání trvalého řešení jejich problémů, a zejména ochránit jejich dítě (Matoušek et al., 2010). Jak také uvádí Navrátilová (2013) systém azylových zařízení pro matky s dětmi vychází z koncepce ochrany dítěte, a to i nenarozeného (Navrátilová, 2013). Dle Matouška et al. (2010) poskytují pracovníci azylových domů matkám s dětmi přechodné ubytování a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí ve snaze o zlepšení jejich sociálního fungování. Napomáhají jim při zvyšování kompetencí v oblasti péče o děti a domácnost, finanční gramotnosti a s orientací v síti sociálních

služeb s cílem navrátit tyto ženy do běžného života (Matoušek et al., 2010). Tyto ženy potřebují kromě přístřeší také sociální, psychologické a zdravotní služby a poradenství (Matoušek et al., 2010).

Cílem azylových domů, které poskytují sociální službu ženám a ženám s dětmi aktuálně ohroženými domácím násilím je zajištění bezpečí před násilnou osobou, posílení schopnosti řešit situaci vlastními silami, stabilizace psychického stavu uživatelky i dětí, stabilizace sociální a právní situace, život bez násilí (ACORUS, 2011).

1.3.3 Poskytování sociální služby

Azylové domy pro matky s dětmi poskytují služby a ubytování na základě smlouvy s klientkou (Budinová, 2012). Matka má k dispozici samostatný pokoj nebo bytovou jednotku, kde se sama stará o svoje děti (Budinová, 2012). Ubytování je poskytováno zpravidla na dobu jednoho roku. Smlouvu lze za určitých okolností prodloužit (Budinová, 2012). Základními činnostmi jak již bylo uvedeno výše (kap. 1.2.1), jsou poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění stravy, pomoc při prosazování práv a oprávněných zájmů. ACORUS (2011) popisuje základní poskytované činnosti:

- Ubytování je v azylovém domě poskytováno na přechodnou dobu zpravidla nepřevyšující jeden rok. Obvyklá délka pobytu je šest měsíců (ACORUS, 2011).
- Pomoc při zajištění stravy spočívá, jak uvádí ACORUS (2011) ve vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu stravy (případně pomoc při přípravě). Strava není poskytována, zdarma jsou zajištěny podmínky pro samostatnou přípravu stravy. K dispozici je společná kuchyň s běžným kuchyňským vybavením a přístroji (ACORUS, 2011).
- Pomoc při prosazování práv a oprávněných zájmů zahrnuje, jak uvádí ACORUS (2011) doprovod např. k soudu, na úřady; sociálně právní pomoc např. při vypracování žádosti o rozvod, svěření dítěte do péče; pomoc s vyřizováním běžných záležitostí jako jsou např. úřední listiny, korespondence, shánění bydlení, zaměstnání či umístění dětí do školy či školky (ACORUS, 2011).

- Základní sociální poradenství zahrnuje, jak uvádí ACORUS (2011) poskytování informací o způsobech řešení, zvládnání nebo kompenzace obtížné sociální situace, o právech, povinnostech a nárocích vyplývajících ze systému sociálního zabezpečení, o právních aspektech krizové situace a odborných službách (ACORUS, 2011).

1.3.4 Průběh sociální služby

Přijetí do azylového domu prochází schvalovacím procesem na základě žádosti matky s dítětem o poskytnutí sociální služby. S každou klientkou musí být uzavřen individuální plán, který zohledňuje její životní situaci a plánuje kroky k umožnění jejího návratu do běžného života (Navrátilová, 2013). ACORUS (2011) uvádí rozdělení pobytu do tří fází, které se liší obsahem i formou zaměření. Přestup z jedné fáze do druhé se uskutečňuje na komunitním setkání (ACORUS, 2011).

První fáze má za cíl aklimatizaci uživatelky, zklidnění a ujasnění si situace a identifikaci problémů. Doba trvání první fáze je čtyři týdny (ACORUS, 2011). Druhá fáze směřuje k vyřešení sociální situace uživatelky služby. Při přechodu do druhé fáze již má uživatelka vypracovaný Individuální plán, obsahující jednotlivé kroky směřující ke stanovenému cíli. Tento plán vypracuje s pomocí klíčové sociální pracovnice, terapeutky a sociální pracovnice ve službě a průběžně jej vyhodnocuje s klíčovou sociální pracovnicí (ACORUS, 2011). Cílem třetí fáze je příprava na opuštění azylového domu a odloučení se od stávající komunity domova. Tato fáze nastává nejdříve měsíc před koncem pobytu v azylovém domě (ACORUS, 2011).

Po ukončení pobytu v jednom azylovém domě většinou klientky odcházejí do jiného azylového domu, protože si standardní bydlení nemohou dovolit (Ekonomické dopady..., 2014).

1.3.5 Úhrada sociální služby

Dle § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb. kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, činí maximální výše úhrady za poskytování sociálních služeb v azylových domech za poskytnutí ubytování včetně umožnění celkové *hygieny těla a vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla celkem 130 Kč denně, nebo jde-li o rodinu s nezletilými dětmi 100 Kč denně za dospělou osobu a 70 Kč denně za dítě, včetně provozních nákladů souvisejících s poskytnutím ubytování*. Jak také uvádí Navrátilová (2013) je pobyt v azylovém zařízení matkami hrazen (Navrátilová, 2013).

ACORUS (2011) uvádí úhradu za ubytování pro ženu s jedním dítětem 160,- Kč/den a dále 200,- Kč/den pro ženu se 2 dětmi a 220,- Kč/den pro ženu se 3 dětmi. Uživatelkám služby je také k dispozici za malý poplatek pračka. Ostatní služby jsou zdarma (ACORUS, 2011). V azylovém domě pro matky s dětmi JAZCB činí úhrada pro matku 90 Kč a každé dítě 50 Kč (JAZCB, 2019). V Rakousku je ženám ubytování v azylovém domě poskytováno zdarma až 1 rok (Ekonomické dopady..., 2014).

1.3.6 Zaměstnanci azylových domů pro matky s dětmi

Okruh pracovníků vykonávajících v sociálních službách odbornou činnost a náplň jejich práce definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jsou to tito pracovníci:

- sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, zdravotničtí pracovníci, pedagogičtí pracovníci, manželští a rodinní poradci a další odborní pracovníci, kteří přímo poskytují sociální služby, dobrovolníci.

Jak uvádí na svých webových stránkách poskytovatel služby azylový dům pro matky s dětmi Farní charita Veselíčko (2019), externími spolupracovníky jsou účetní/ekonom či supervizor (Farní charita Veselíčko, 2019).

Cílem této práce není popsat náplň práce pracovníků azylových domů pro matky s dětmi, proto se touto problematikou zabývám jen okrajově.

1.4 Právní rámec tématu

Jak již bylo zmíněno výše a jak také uvádí Malík Hlasová (2014), podporoval před rokem 1989 stávající autoritativní režim kvantitativní stránku služeb, které poskytovaly státní organizace a zařízení. Individuální rozvoj klientů nebyl v popředí zájmů (Malík Hlasová, 2014). V roce 2003 byla MPSV přijata Bílá kniha v sociálních službách. Vychází z principů nezávislosti a autonomie pro uživatele služeb, začlenění a integrace, respektování potřeb, kvality, rovnosti bez diskriminace, rozhodování v místě. Důraz je také mimo jiné kladen na sociální začleňování, podporu komunitního plánování, na vlastní aktivitu jedince a na jeho podíl na úhradě využívání služeb (Malík Hlasová, 2014). V roce 2006 byl po dlouhém úsilí schválen zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (Malík Hlasová, 2014). S účinností zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách nastal rozvoj zejména sociálních služeb (Čámský et al., 2011). Přesto do té doby a bez legislativní opory poskytovalo mnoho zejména nestátních neziskových organizací mnohdy kvalitní a inovativní služby (Malík Hlasová, 2014). Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v § 1 *upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb ....* Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách stanovuje podmínky poskytování příspěvku na péči i pro osoby v hmotné nouzi. Jak uvádí Malík Hlasová (2014) zákon byl přijat v souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, s Evropskou sociální chartou, se Společným memorandem o sociálním začleňování, s Ústavou, Bílou knihou v sociálních službách a s Národním akčním plánem sociálního začleňování aj. (Malík Hlasová, 2014). Základním dokumentem je dle Tomeše (2011) Listina základních práva a svobod. V odst. 2 čl. 30 vyhláší právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek pro toho, kdo je v hmotné nouzi (Tomeš, 2011).

Dále uvádím výčet platných právních předpisů, které se podílejí na ochraně matek s dětmi v nepříznivé sociální situaci.

- Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu definuje pojmy životní a existenční minimum a stanoví způsob určení nároku na tyto dávky.

- Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi stanovuje fyzickým osobám dávky na živobytí, na bydlení a jednorázové pro mimořádnou okamžitou pomoc (Tomeš, 2011).
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník upravuje vzájemná práva a povinnosti členů rodiny, majetkové vztahy v rodině, vyživovací povinnosti a bydlení a nahradil tak předchozí zákon o rodině, který otázky týkající se rodiny řešil doposud (Zpráva o..., 2017).
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.
- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

1.5 Rodina

1.5.1 Osamocená matka

Kodymová a Koláčková (2011) definují osamoceného rodiče jako pečujícího rodiče, který může být svobodný, rozvedený, ovdovělý, žijící bez partnera (Kodymová, Koláčková, 2010). Lze jej tak řadit do neúplných rodin (Kodymová, Koláčková, 2010). Matoušek, Pazlarová (2010) uvádějí, že rodinná soužití jsou i taková, v nichž žije jeden dospělý s dítětem nebo s dětmi a jádrem soužití je rodičovské pouto (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Přestože se v této práci věnuji životu osamocených matek s dětmi, tyto ženy mají rodiče a partnery, kteří tvořili či tvoří součást jejich životů. V následujících podkapitolách definuji pojem rodina a neúplná rodina a věnuji se vývoji funkcí a významu rodiny a současnému trendu postupného přesunu od manželství k partnerství. Je nutné rozlišovat (Jandourek, 2012) rodinu orientační, ve které se jedinec vyvíjel a rodinu prokreační, kterou si založil (Jandourek, 2012).

1.5.1 Rodina

Právní vymezení pojmu rodina stanovuje § 7 odst. 1 zákona č. 117/1995., o státní sociální podpoře (MVČR, ©2018), kdy *za rodinu se... považuje ... oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba* (MVČR, ©2018). Dle Tomeše (2011) univerzální, obecně uznávanou definici pojmu rodina neznáme. V rámci rodinné politiky se jedná především o vztah rodičů a dětí (Tomeš, 2011). Matoušek a Pazlarová (2010) uvádějí, že rodina je formována civilizací, kulturou a společností (Matoušek, Pazlarová, 2010). Dle Maříkové et al. (2012) *každá kultura i každá společnost a lidé v ní žijící si vytvářejí své vlastní definice rodiny, rodinného života, rodičovství, rolí a identit či jiných entit spojených s intimním soužitím lidí a jejich biologickou a sociální reprodukci* (Maříková et al., 2012, s. 32).

Z psychologického hlediska rodinu charakterizuje zejména vzájemné uspokojování psychických potřeb, trvání a hloubka citových vztahů, prolínání soukromí a rodinné soužití (Matějček, 2017). V našem typu společnosti nelze pojem rodina jednoznačně definovat např. jen na základě vzniku příbuzenství sňatkem nebo narozením vlastních dětí. Spíše by se dalo mluvit o rodině jako o rodinném soužití lidí, jež spojuje citová vazba mezi dospělými partnery stejného nebo opačného pohlaví (Matoušek, Pazlarová, 2010).

1.5.2 Význam a funkce rodiny

Význam rodiny je v každé společnosti chápán jinak (Matoušek, Pazlarová, 2010). Matoušek a Pazlarová (2010) uvádí, že rodina je v každé společnosti hlavním činitelem socializace (Matoušek, Pazlarová, 2010). Dle Krebse et al. (2010) je rodina prvním společenstvím, se kterým se setkává dítě a které zásadním způsobem určuje jeho osobní vývoj a vztahy k okolí (Krebs et al., 2010). Dle Matějčka (2017) je v každé lidské generaci rodinný život poněkud odlišný (Matějček, 2017).

Dle Matouška et al. (2013) jsou hlavními a zásadními funkcemi současné rodiny především:

- podporování socializace tzn. výchova dětí, vztahová podpora dospělých lidí a ekonomická podpora všech členů (Matoušek et al. 2013a).

Krebs et al. (2010) uvádí funkci:

- biologickou, ekonomickou, výchovnou a sociální jako hlavní rodičovskou funkci (Krebs et al., 2010).

Laca (2011) dělí rodiny podle toho zda (ne)jsou schopné zajistit plnění svých funkcí takto:

- Funkční rodina zajišťuje kvalitní vývoj dítěte. Laca (2011) uvádí zastoupení těchto rodin v běžné populaci až 85 % (Laca, 2011).
- Problémová rodina má závažné poruchy některých nebo všech funkcí, tyto však vážněji neohrožují rodinný systém nebo vývoj dítěte (Laca, 2011).
- Dysfunkční rodina má vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny a tyto bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zejména vývoj dítěte (Laca, 2011).
- Afunkční rodina má poruchy rodiny již takového rozsahu, že přestává plnit svoje základní funkce a dítě poškozuje a ohrožuje závažným způsobem. Sanace rodiny je v těchto případech bezpředmětná (Laca, 2011).

1.5.3 Vývoj rodiny

Dle Matouška et al. (2013a) bylo mimo společenství rodiny v Evropě do 18. století téměř nemožné přežít (Matoušek et al., 2013a). Rodina své členy zajišťovala ekonomicky, v nemoci i ve stáří (Matoušek et al., 2013a). Dle Tomeše (2009) představovala rodina historicky nejstarší a přirozenou jistotu pro děti, nemocné a práce neschopné (Tomeš, 2009). Ve středověku se život mimo rodinu pojil s postavením na okraji společnosti (Matoušek et al., 2013a). Tomeš (2011) uvádí, že k rozpadu velké rodiny došlo s rozvojem dělby práce, urbanizace a tržní ekonomiky (Tomeš, 2009).

Až koncem 19. století přebírá některé z tradičních funkcí rodiny stát (Matoušek et al., 2013a).

V současnosti zahrnují formy rodinného soužití množství biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými i mezi dospělými s dětmi či mezi samotnými dětmi (Matoušek, Pazlarová, 2010). Dnešní rodina zakládá především na citových vztazích (Matějček, 2017). Také tradiční romská rodina se vlivem nuklearizace rozpadá (Matoušek, Pazlarová, 2010). Tradice patriarchální rodiny u Romů doznívá, přetrvává silná solidarita, žít mimo rodinu je nepředstavitelné (Matoušek, Pazlarová, 2014). Vyrůstá počet romských dětí v ústavní péči (Matoušek, Pazlarová, 2010). Romské ženy se stávají „živitelkami“ rodiny (Matoušek, Pazlarová, 2014).

V současné západní civilizaci je stále častějším úkazem život bez partnera, osobní svoboda je vyšší hodnotou než dlouhodobé vztahové vazby (Matoušek et al., 2013a). Za posledních třicet let se změnila forma rodiny i struktura domácnosti (OECD, ©2011). Dle Matouška a Pazlarové (2010) je možné rodičovství pokládat za významnější než partnerství (Matoušek, Pazlarová, 2010).

1.5.4 Partnerství

V porovnání s tradičním manželstvím, které je právně vymezeno zákonem č. 89/2012 Sb. (občanský zákoník), se počet soužití muže a ženy, kteří sňatek neuzavřeli, postupně zvyšuje (obr. 3) (MPSV ČR, © 2017). V současnosti již není vznik rodiny podmíněn uzavřením manželství (Maříková et al., 2012). Jak uvádí Matoušek a Pazlarová (2010) je partnerství v současné společnosti obtížně definovatelné. Lze hovořit o biologické stránce partnerství a osobnostních dispozicích (Matoušek, Pazlarová, 2010). Biologická stránka partnerství je založena na preferenci některých znaků a přitažlivosti opačného pohlaví (Matoušek, Pazlarová, 2010). Chování v partnerském vztahu ovlivňují modely chování převzaté z původní rodiny partnera, náboženství, kulturní zázemí, náležitost k socioekonomické vrstvě společnosti (Matoušek, Pazlarová, 2010).

1.5.5 Neúplná rodina

Podle šetření Českého statistického úřadu bylo v České republice v roce 2017 celkem 166 906 čistých neúplných rodin, z toho bylo 103 579 rodin s jedním dítětem a 63 326 rodin s počtem dětí 2+ (Zaostřeno na..., © 2019). Neúplnou rodinu definuje Matějček (2017) dle definice pro potřeby sčítání lidu tj. rodiny tvořící jednoho rodiče s jedním a více dětmi (Matějček, 2017). Dle Maříkové et al. (2012) *za rodinu je dnes považována ... i monoparentální rodina vzniklá rozvodem, ovdověním anebo rozpadem kohabitace, kam ale patří také rodiny nikdy (či doposud) neprovdané svobodné matky* (Maříková et al., 2012, s. 32). Matějček (2017) uvádí, že neúplné rodiny zde byly od pravěku a po dlouhou dobu především z důvodu úmrtí jednoho z rodičů (Matějček, 2017).

Dle údajů Zprávy o rodině 2017 patří rodiny s jedním rodičem mezi rodiny ohrožené sedmi faktory:

- *ekonomický nedostatek a chudoba; ekonomická nejistota, nestabilita, obavy o budoucnost; nedostačující bydlení, nízká životní úroveň*
- *sociální exkluze, chybějící sociální sítě (přátelé, širší rodina)*
- *stigmatizace, marginalizace, diskriminace ze strany institucí a právních norem*
- *nedostatek času, přepracovanost, pracovní přetížení; stres (zejména spojený se zaměstnáním) a jeho důsledky: různé zdravotní problémy, deprese, pocity úzkosti, a problémy s chováním a vzděláváním dětí*
- *chybějící stabilita rodiny, riziko rozvodu, obzvláště závažné pro děti – traumatické zážitky, boje mezi rodiči, atd.*
- *zdravotní problémy, zejména zdravotní postižení*
- *násilí, alkohol (Zpráva o ..., 2017, s. 22).*

Dle Matějčka (2017) to pro osamělou matku představuje větší úsilí a uvědomění (Matějček, 2017). Každodenní péče a výchova zůstává pouze na jednoho rodiče, o to těžší pro něho bývá skloubení pracovního a rodinného života (Zpráva o ..., 2017). Matky samoživitelky jsou více než ženy v úplných rodinách vystaveny povinnosti

finančně zabezpečovat rodinu. Pracovní příjem je pro matku samoživitelku zásadní pro uspokojování základních potřeb rodiny (Zpráva o ..., 2017).

Pro neúplné rodiny jsou nejvíce zatěžující výdajovou položkou náklady na bydlení a to zejména v nájemním bydlení (Zpráva o rodině..., 2017). Problematice bydlení se proto věnuji v následující kapitole. Bydlení přiměřené kvality je také dle Zprávy o rodině 2017 (2017) zásadním faktorem při rozhodování o uzavření manželství/partnerství a založení či rozšíření rodiny (Zpráva o ..., 2017).

1.6 Bydlení

1.6.1 Potřeba bydlení

Dle Tomeše (2011) je bydlení faktorem kvality života, úzce souvisejícím s relativní chudobou a sociální vyloučeností a je především ekonomickou záležitostí (Tomeš, 2011). Krebs et al. (2010) zdůrazňuje podíl kvality bydlení na utváření prostředí pro rodinný život, mezilidské vztahy, zdraví, vzdělání a práci. Bydlení ovlivňuje kvalitu rodinného života, partnerských vztahů, soužití generací, výchovu dětí, vzdělanost, úspěšnost na trhu práce a kulturní život (Krebs et al., 2010). Přiměřené bydlení je významným činitelem v procesu manželství/partnerství a v procesu založení rodiny (Zpráva o..., 2017).

Náklady na bydlení tvoří v desetině domácností více než 40 % jejich příjmů. Růst nákladů na bydlení a pokles počtu nájemních obecních a státních bytů je pro některé sociální skupiny příčinou nedostupnosti bydlení (Zpráva o..., 2017). Také dle Krebse et al. (2010) životní úroveň domácností významně ovlivňují náklady na pořízení a provoz bydlení (Krebs et al., 2010).

Bydlení je základní potřebou žen s dětmi po rozpadu manželství/partnerství nebo odchodu od násilného partnera (Ekonomické dopady..., 2014). Matoušek et al. (2010) uvádí, že nepříznivá sociální situace po rozpadu manželství často nutí část bývalých manželů bydlet ve společném bytě i v případech, kdy je žena mužem týrána (Matoušek

et al., 2010). V případě domácího násilí je potřeba, aby žena společné bydlení s násilným partnerem opustila co nejdříve (Ekonomické dopady..., 2014).

Rodin, které bydlí v podstandardním bydlení a rodin ohrožených ztrátou bydlení přibývá (Zpráva o..., 2017). Osamocení rodič často bydlí v jedné domácnosti s rodiči a sourozenci (Matoušek et al., 2010). V přelidněných bytech žije pětina domácností (Zpráva o..., 2017). Podle Zprávy o rodině 2017 mají častěji nižší standard bydlení rodiny samoživitelek (Zpráva o..., 2017).

1.6.2 Ztráta bydlení

Ke ztrátě bydlení v běžném bytě dochází dle Matouška et al. (2013b) nejčastěji z oprávněných výpovědních důvodů tj. z důvodu neplacení nájemného a služeb. Dalšími příčinami jsou přítomnost nenahlášených osob v bytě, hluk, pronájem bytu třetí osobě apod. (Matoušek et al., 2013b). Ke ztrátě bydlení dochází i z důvodu porušování povinností ze strany pronajímatele ve snaze nájemníky vystěhovat (Matoušek et al., 2013b). Situaci rodin, které nedosáhnou na běžné bydlení a pobírají příspěvek na bydlení, využívají pro zisk někteří soukromí majitelé ubytoven (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Majitelé soukromých bytů často požadují kauci v podobě několika nájemných, která je pro klientky azylových domů nedosažitelná (Ekonomické dopady..., 2014). Problémem je i neochota majitelů zájemce o podnájem přihlásit k trvalému pobytu do pronajímaného bytu. To klientky připravuje o možnost požádat si o příspěvek na bydlení (Ekonomické dopady..., 2014).

Dočasným řešením je pro ženy s dětmi bydlení v azylovém domě (Ekonomické dopady..., 2014). Tomeš (2011) upozorňuje, že přechodné ubytování azylového typu se nepovažuje za bydlení (Tomeš, 2011). I po ukončení pobytu v azylovém domě je pro ženy s dětmi obtížné sehnat bydlení. Platby za nájem jsou vysoké a koupě vlastního bydlení není z finančních důvodů možná (Ekonomické dopady..., 2014). Sociálních bytů s regulovaným nájmem, kde by žena mohla s dětmi trvale žít je nedostatek (Ekonomické dopady..., 2014). Problematikou sociálního bydlení se dále více zabývám v kapitole 1.8.

Nepříznivá sociální situace spolu se ztrátou bydlení ohrožuje osamocené matky s dětmi a dle Ekonomických dopadů (2014) to neprospívá dobrému vývoji dětí, jejich zdravotnímu stavu a celkové životní pohodě (Ekonomické dopady..., 2014). V následující kapitole se věnuji příčinám vzniku nepříznivé sociální situace.

1.7 Nepříznivá sociální situace

1.7.1 Ohrožená rodina

Dle Matouška et al. (2013b) je v porovnání s minulostí současná rodina křehká, nestabilní a více závislá na státu (Matoušek et al., 2013b). Dle Matějčka (2017) jsou ohrožené rodiny především rodiny vnitřně rozpadlé, konzumně zaměřené a patrně i tvořené jen jedním z rodičů (Matějček, 2017). V případě, že rodina neplní některé své funkce, stává se rodinou dysfunkční či afunkční. To znamená, že se může pro členy rodiny stát zdrojem případného negativního vývoje, poruch chování a sociálně patologických jevů (Laca, 2011). Dysfunkční rodina není schopná zajistit dítěti normální vývoj a výchovu v souladu s požadavky společnosti. V dysfunkční rodině jsou vztahy mezi partnery napjaté (Laca, 2011).

Dle Matějčka (2017) zastává osamocení rodič v domácnosti role obou rodičů. Dochází k omezení jeho volného času a k omezení sociálních kontaktů na pracovní a příbuzenské (Matějček, 2017). Osamocení rodič nemá dostatek finančních prostředků na volnočasové aktivity jeho a dětí (Matějček, 2017). Dle Matějčka (2017) se ohrožení týká dětí vyrůstajících v těchto rodinách (Matějček, 2017). Matoušek et al. (2013b) uvádí mezi rizikovými faktory ohrožujícími rodinu rozpadem např. alkoholismus, násilné řešení sporů, žárlivost, postižení dítěte (Matoušek et al., 2013b).

Keller (2011) uvádí, že zatímco v období průmyslové společnosti v období 30 let po druhé světové válce byla v ekonomicky vyspělých zemích soudržná a stabilní rodina s mužem - živitelem a matkou - pečovatelkou o děti a starší členy domácnosti jedním z pilířů sociální jistoty, stává ze z tohoto pilíře od poloviny osmdesátých let nové sociální riziko (Keller, 2011). Matoušek a Pazlarová (2014) uvádí, že sociální služba

typu azylové domy hraje v péči o ohrožené rodiny zásadní roli (Matoušek a Pazlarová, 2014).

1.7.2 Sociálně vyloučené lokality

Prostorové vyloučení některých skupin obyvatel a přetrvávající minimální sociální a finanční gramotnost, která brání v jeho překonání, je závažným problémem (Zpráva o..., 2017). Matoušek a Pazlarová (2014) uvádějí, že v současnosti existují v České republice dva typy rizikového bydlení a to sociálně vyloučené lokality a ubytovny (Matoušek, Pazlarová, 2014). Vznik izolovaných sociálně vyloučených lokalit vede k zamezení jejich rozvoje (Matoušek et al., 2013b). Sociálně vyloučená lokalita může být zdrojem dalších rizik např. hygienických z důvodu chybějícího zdroje pitné vody, nefungující kanalizace, povalujících se odpadků. I vybavení bytu může být nedostatečné. Chybí koupelna a záchod, byt je tmavý, je v něm plíseň, je odpojená elektřina, topení je nefunkční (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Matoušek et al. (2013b) přirovnává potíže s bydlením sociálně zranitelných skupin obyvatel k uzavřenému kruhu. Pokud osoby po vyloučení z běžného bydlení nepřijmou příbuzní nebo některý azylový dům či ubytovna, následuje sociální vyloučení, marginalizace a segregace v územně segregovaných lokalitách (Matoušek et al., 2013b). Dle Matouška et al. (2013b) také bydlení u příbuzných může být porušením podmínek nájemní smlouvy, v jehož důsledku mnohdy i příbuzní přijdou o byt (Matoušek et al., 2013b). Koloběh příčin a následků vede v konečné fázi ke vzniku sociálně vyloučených lokalit (Matoušek et al., 2013b).

1.7.3 Chudoba

Vedle absolutní a relativní chudoby rozlišujeme její situování ve společnosti v sociálním a fyzickém prostoru (Mareš, 2013). Měřítkem co společnost považuje za chudobu je např. sledování podílu chudých ve společnosti, nebo komu bude přiznáno oprávnění k sociálním dávkám nebo službám (Mareš, 2013). Tomeš (2011) uvádí

rozdělení chudoby dle závažnosti na částečnou a úplnou a dle délky trvání na krátkodobou a dlouhodobou chudobu (Tomeš, 2011). Dle Kellera (2011) dochází v postindustriální společnosti, která stále rychleji tvoří bohatství, ale má také stále více chudých, k nárůstu chudoby diskvalifikující (Keller, 2011).

Dle evropského měřítka je *rodina s příjmem nižším než průměrným, zpravidla měřeno násobkem životního minima, na hranici nebo blízko hranice životního minima* rodina nízkopříjmová (Tomeš, 2011, s. 251). Podle šetření ČSÚ (Příjmová chudoba ..., 2019) se Česká republika v Evropě dlouhodobě řadí mezi země s nejnižším podílem osob žijících v ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením. Příjmovou chudobou je ohroženo 9,6 % Čechů. Příjmovou chudobou byla ohrožena téměř třetina (30,1 %) osob z neúplných rodin s dětmi. V roce 2018 činila hranice ohrožení příjmovou chudobou pro domácnost tvořenou rodičem s dítětem do 13 let 15 552 Kč čistého příjmu měsíčně (Příjmy a..., 2019). Ve srovnání s úplnými rodinami se rodiny samoživitelů ocitají v horší finanční situaci (Zpráva o..., 2017). Ženy postižené domácím násilím jsou obzvláště zranitelné vůči chudobě (Slabbert, 2016).

Chudoba zahrnuje velké množství fenoménů, jakým je například neschopnost uspokojit základní potřeby, nedostatečné vzdělání, nedostatek dovedností, špatné zdraví, podvýživa, nedostatečná kvalita bydlení, nedostatečná hygiena, násilí a kriminalita (Ekonomické dopady..., 2014). S chudobou je spojena deprivace bytová, pracovní, sociální či zdravotní (Krebs et al., 2010; Mareš, 2013). Za zdroj chudoby se obecně považuje nezaměstnanost, nízký příjem a vzdělání a nedostatek vlastních zdrojů (Krebs et al., 2010).

1.7.4 Sociální vyloučení

U osamocенého rodiče patří dlouhodobá nezaměstnanost související s problematickým uplatňováním na trhu práce mezi základní příčiny sociálního vyloučení. Dalšími příčinami jsou příslušnost k národnostní menšině, neuspokojivé bydlení, nedostatečné vzdělání či ztráta sociálních kontaktů (Matoušek et al., 2010). Dle Tomeše (2011) může nezaměstnanost rodiče (samoživitele), nebo zanedbání péče o dítě

z důvodu nezaměstnanosti rodiče, vést k sociálnímu vyloučení (Tomeš, 2011). Sociálně vyloučení Romové smýšlejí jinak než většinová společnost. Jejich vztah k času a k práci je specifický. Zaměřují se pouze na přítomnost s touhou přežít. Nemají motivaci investovat do budoucnosti (Bešenyei, 2015).

Chudoba představuje hmotnou nouzi, deprivaci a vyloučení jedinců či sociálních skupin od materiálních zdrojů (Krebs et al., 2010). Jak uvádí Krebs et al. (2010) navazuje v konceptu sociálních nerovností v současných evropských společnostech na problematiku chudoby problematika sociálního vyloučení (Krebs et al., 2010). Dle Hory (2013) lze sociální vyloučení chápat jako proces ekonomického, sociálního a kulturního vyloučení osob či skupin z převažující společnosti (Hora, 2013). Ze sociálního prostředí jsou vyloučení lidé, pro které jsou nedostupné zdroje a základní služby, jež jsou dostupné ostatním sociálně začleněným občanům (Tomeš, 2011).

1.7.5 Bezdomovectví

Pěnkava (2013) uvádí rozdělení lidí bez domova dle Evropské typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS (Pěnkava, 2013). Koncept ETHOS vytvořila Evropská federace FEANTSA v roce 2005, s cílem revize stávajících definic bezdomovectví (FEANTSA, 2017). Hodnoceny jsou čtyři životní situace: 1) bez střechy, 2) bez bytu, 3) nejisté bydlení, 4) nevyhovující bydlení (Pěnkava, 2013). Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi používá zúžené označení „osoba bez přístřeší“.

Dle Fabiana (2016) je bezdomovectví u žen obvykle provázáno stigmatizací. Jsou pokládány za neschopné matky, líné, prostitutky apod. Jsou vnímány jako zodpovědné za svoji situaci (Fabian, 2016). Tsemberis (2011) uvádí, že příčinou bezdomovectví jsou do značné míry strukturální faktory, jako je struktura trhu s bydlením, vyloučení z trhu s bydlením, nezaměstnanost a diskriminace (Tsemberis, 2011). Dle Pěnkavy (2013) je bezdomovectví projevem sociální nerovnosti (Pěnkava, 2013). Dle Pěnkavy (2013) je považována za hlavní příčinu vzniku bezdomovectví kombinace bio-psycho-sociálních faktorů, přičemž většinová společnost vnímá bezdomovce odpovědné

za svou situaci nebo to přičítá jejich osobnímu neúspěchu a neschopnosti (Pěnkava, 2013). Osobnostní faktory jedince spolu s nemožností poradit si s nároky kladenými na jedince současnou společností mohou dle Pěnkavy (2010) vést až ke ztrátě vztahového a materiálního zázemí (Pěnkava, 2010).

Ve Spojených státech amerických je podle Národního centra rodinného bezdomovectví (2019) příčinou bezdomovectví chudoba, nedostatek dostupného bydlení, nedostatek pracovních příležitostí, domácí násilí, zdravotní a duševní problémy a následky traumatu (Národní centrum pro rodinné bezdomovectví, 2019).

1.7.6 Nezaměstnanost

Očekávaný zvyšující se podíl rodin, které jsou ohroženy zejména ekonomicky z důvodu nezaměstnanosti a příjmové nerovnosti má vliv také na psychologické a sociální potíže (Riederer et al., 2017). Negativní důsledky nezaměstnanosti se u jedince projevují v oblasti ekonomické, sociální, psychologické a zdravotní (Mareš, 2013).

Přibližně třetina osamocených rodičů nemá výdělek z pracovní aktivity a je závislá na sociálních dávkách (Zpráva o..., 2017). Osamocенého rodiče s dítětem zaměstnavatelé na trhu práce nevyhledávají (Matoušek et al., 2010). Rodičovství významně ovlivňuje účast žen na trhu práce (Zpráva o..., 2017). Z důvodu péče o děti je mnoho žen znevýhodněno na trhu práce (Ekonomické dopady..., 2014). Osamocené matky po mateřské dovolené nemají požadovanou praxi nebo dovednosti (Matoušek et al., 2010).

Riziko nezaměstnanosti je nejvyšší u velmi mladých osob, dále u osob v předdůchodovém věku, osob z etnických menšin, osob bez kvalifikace a u osob s nízkým vzděláním (Mareš, 2013). Osoby s nízkým vzděláním jsou nejvíce ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností vedoucí až k sociálnímu vyloučení (Mareš, 2013). V západní společnosti obecně ubývá pracovních příležitostí pro osoby bez vzdělání nebo s nízkou kvalifikací, což může vést k vyhledávání „nechráněné“ práce „načerno“ (Matoušek, Pazlarová, 2014). Pokud rodina neuznává význam vzdělání a zaměstnání

a adaptuje se na život „na dávkách“, je pak obtížné dítě vyrůstající v těchto podmínkách motivovat k budování pracovní kariéry (Matoušek, Pazlarová, 2014). K relativně vysoké nezaměstnanosti zejména u rizikové skupiny sociálně nejslabších osob paradoxně vede i vysoké zatížení zaměstnavatele státem v podobě vysoké ochrany zaměstnance, vysokých odvodů na zdravotní a sociální pojištění a dalších povinností (Matoušek et al., 2013b).

1.7.7 Domácí násilí

Násilí v rodině je nejméně kontrolovanou a zároveň nejvíce podceňovanou a nejrozšířenější formou násilí (Ševčík, Špatenková et al., 2011). Domácí násilí lze označit jako jednostranné násilí fyzické, psychické, sexuální či sociální a ekonomické, které se ve vztahu mezi blízkými osobami bydlícími ve společném obydlí vyskytuje opakovaně a dlouhodobě (Čírtková, 2013). Na rozdíl od rodinných rozepří je vztah mezi aktéry výrazně asymetrický. Dochází k rozdělení rolí na kontrolující/násilnou osobu a oběť/osobu ohroženou, závislou (Čírtková, 2015).

Dle Čírtkové (2015) je domácím násilím postiženo až 16 % partnerských vztahů (Čírtková, 2015). Ženy tvoří 95 % osob, které vyhledají pomoc z důvodu domácího násilí (Kunc et al., 2012). V Evropě, jak vyplývá ze studie Agentury EU pro základní práva, téměř polovina Evropanek někdy během svého života zakusila některou z forem násilí (European Parliament, 2014). Ženy jsou nejčastěji terčem domácího násilí (Ševčík, Špatenková et al., 2011). Skutečná incidence domácího násilí bude vyšší, než uvádějí stávající statistiky. Domácí násilí často probíhá dlouhodobě skrytě, aniž by o něm okolí či nápomocné instituce věděli (Zpráva o..., 2017). U žen bývá častým důvodem k opuštění násilného vztahu strach o život a zdraví jejich dětí (Matoušek, Pazlarová, 2014). Týrané ženy často nemají žádné finanční prostředky, zaměstnání ani oporu v blízké rodině (Ševčík, Špatenková et al., 2011).

K zásadním změnám v řešení domácího násilí přispěl institut vykazání a existence intervenčních center (Brož, Vodáčková, 2015). Dle statistických údajů zveřejněných Bílým kruhem bezpečí (2019) vyhledalo v roce 2018 osobní konzultaci této poradny pro

oběti trestných činů celkem 2101 osob, z čehož bylo 1767 žen. V 622 případech bylo důvodem vyhledání poradny domácí násilí (BKB, 2019). Nalezení bezpečného a dostupného bydlení je pro ženy, které se rozhodnou opustit násilnického partnera, zásadním krokem (Wilson, Laughon, 2015).

1.7.8 Rozvod/ rozchod

Rozchod/rozvod rodičů je zatěžující zážitkem pro všechny členy rodiny (Zpráva o ..., 2017). Z rodiny se dvěma příjmy, kde žena vydělává méně a přitom ještě pečuje o děti a domácnost, se po rozvodu stává rodina s jedním menším příjmem a zároveň péče o děti a domácnost zůstává (Ekonomické dopady..., 2014). Děti jsou mnohem vnímavější vůči tomu, co se v rodině děje a je-li např. narušen vztah s jedním z rodičů, jsou dopady na dětskou psychiku a další osobnostní vývoj o to více devastující (Zpráva o ..., 2017). V České republice je ekonomický dopad rozvodu pro ženy horší než pro muže. Rozvedené ženy přicházejí v porovnání s vdanými v průměru o téměř 22 % čistého příjmu. Přitom ženy vydělávají v průměru o víc než 1/5 méně než muži a Česká republika se tak řadí k zemím s největším rozdílem v odměňování v EU (Analýza ekonomických..., 2015).

U rozvedených matek je příčinou finančních problémů také neschopnost jejich ex-partnerů plnit finanční závazky (Maříková et al., 2012). Nejhůře jsou na tom po rozvodu/rozchodu ženy, které pečovaly o malé děti a byly na rodičovské (Maříková et al., 2012). Příčinou kritických problémů neúplných rodin je často nedobytnost výživného (Matoušek et al., 2010). Pro dvě třetiny samoživitelů je výživné významným zdrojem příjmů (Zpráva o..., 2017). Ženy se často ocitají bez finančních prostředků a bez bydlení a také bez zaměstnání po odchodu od násilného partnera, (Ekonomické dopady..., 2014). Chudoba se dotýká nejen matek, ale i dětí (European Parliament, 2016). Mnoho žen ztratí po rozvodu/rozchodu kromě ekonomického zajištění i sociální kontakty (Ekonomické dopady..., 2014).

1.7.9 Nevhodné zacházení s dítětem

Zanedbávání dítěte je jednou z forem psychického násilí. Častěji než jiné formy násilí je spojené s materiální nouzí a sociální marginalitou rodiny (Ekonomické dopady..., 2014). Děti z vysoce znevýhodněných rodin mají oproti méně znevýhodněným vrstevníkům sklon k horším zdravotním, vzdělávacím a pracovním výsledkům (Ekonomické dopady..., 2014). Nízký příjem, nezaměstnanost, nemoc a nevyhovující podmínky bydlení oslabují potenciál rodičů reagovat na potřeby a nároky dětí (Ekonomické dopady..., 2014). Ekonomická nouze je pro dospělé členy rodiny zdrojem nadměrného stresu, ovlivňuje jejich duševní rozpoložení a zdravotní stav. Následkem je zhoršená péče o děti (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Zážitky násilí v rodině narušují a poškozují u dětí zdravý emocionální, duchovní a tělesný rozvoj (Ekonomické dopady..., 2014). V důsledku devastujícího dopadu domácího násilí na týranou osobu, ale i všechny členy rodiny, zejména děti, přestává rodina plnit své funkce (Čírtková, 2015). Domácí násilí mezi rodiči definovala Světová zdravotnická organizace (WHO) jako psychické týránění dětí (Čírtková, 2015). Dítě může být nepřímou obětí domácího násilí mezi rodiči nebo obětí přímou (Ševčík, Špatenková, 2011). Jedním z negativních dopadů domácího násilí je převzetí násilných vzorců jednání rodičů dětmi (Ševčík, Špatenková, 2011). Děti začnou násilné chování agresora považovat za normální (Barvíková, Paloncyová, 2016).

1.8 Sociální ochrana

1.8.1 Definice pojmu sociální ochrana

Sociální ochrana představuje soubor systémů sociálního zabezpečení, sociální péče a sociálních a zdravotních služeb, zajišťujících nezadatelná práva na důstojný život, rodinu, práci, sociální bezpečnost a na důstojnou minimální životní úroveň (Tomeš, 2013). V úvodu diplomové práce jsem se zaměřila na sociální službu azylové domy,

poskytovanou na ochranu matek s dětmi. V podkapitole se věnuji finančnímu zajištění potřeb osamocených matek prostřednictvím sociálních dávek.

1.8.2 Sociální dávky

Dle Matouška a Pazlarové (2010) jsou rodiny s jedním rodičem, nejčastěji matkou nejvíce ohroženy chudobou (Matoušek, Pazlarová, 2010). Také doba od příchodu do azylového domu po vyřízení sociální dávky a poskytnutí doplatku na bydlení je pro klientku kritická. Tato doba trvá zhruba tři měsíce (Ekonomické dopady..., 2014). Nárok na dávku se odvíjí od celkových sociálních poměrů matky (Sociální dávky..., 2019). Žena, která je těhotná nebo právě porodila dítě, může mít ze systému sociální podpory státu nárok na dávku z nemocenského pojištění a to peněžitou pomoc v mateřství tzv. mateřskou (Sociální dávky..., 2019). Zaměstnaná matka má dále nárok na dávku ošetřovné na dítě z nemocenského pojištění. Z dávek státní sociální podpory se může jednat o rodičovský příspěvek a porodné, příspěvek na bydlení a přídavky na děti. Z dávek pomoci v hmotné nouzi může vznikat nárok na příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc (Sociální dávky..., 2019). V případech, kdy by matka měla dítě svěřené do pěstounské péče, nebo by matka či některé z dětí patřily mezi osoby se zdravotním postižením, vzniká nárok na další dávky (Sociální dávky..., 2019).

Jak uvádí portál MPSV (Státní sociální..., 2019) je v rámci procesu testování nároku na některé dávky a při výpočtu výše některých dávek státní sociální podpory využíván institut životního minima a existenčního minima (Státní sociální..., 2019). Minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb je definována jako životní minimum (Státní sociální..., 2019). Minimální hranice peněžních příjmů, považovaná za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití je minimem existenčním. Částka existenčního minima na měsíc je 2200 Kč (Státní sociální..., 2019). Do životního minima ani existenčního minima nejsou zahrnuty nezbytné náklady na bydlení, tuto oblast řeší v systému státní sociální podpory poskytování příspěvku

na bydlení a v systému pomoci v hmotné nouzi poskytováním doplatku na bydlení (Státní sociální..., 2019). Dále uvádím výčet jednotlivých dávek.

Dávky z nemocenského pojištění

- Peněžité pomoci v mateřství: dávka je vyplacena z nemocenského pojištění. Nárok na ni vzniká zaměstnanci, za které platí nemocenské pojištění zaměstnavatel nebo OSVČ, kteří si nemocenské pojištění platí sami. Nezaměstnaná nemá nárok na získání peněžité pomoci v mateřství. Za nezaměstnané, nevidované na úřadu práce stát nemocenské pojištění neplatí. Výjimkou by byla situace, kdy by nástup na mateřskou spadl do ochranné lhůty. Takto by nezaměstnaná měla na mateřskou dovolenou nárok. V opačném případě začne pobírat rodičovský příspěvek (Sociální dávky..., 2019).
- Ošetřovné na dítě: dávka je vyplácena zaměstnané matce v situaci, kdy musí zůstat doma s dítětem na nemocenské (Sociální dávky..., 2019).

Dávky státní sociální podpory

- Přídavek na dítě: jedná se o základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Cílem je pomoc s pokrytím nákladů, spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Poskytování dávky je podmíněno testováním příjmu rodiny v předchozím čtvrtletí, přičemž se za příjem považuje i rodičovský příspěvek. Na tuto dávku tak mají nárok rodiny s příjmem do 2,7násobku životního minima. Je poskytována v závislosti na věku dítěte ve třech výších a v závislosti na druhu příjmu pak ve dvou výměrách. Ve zvýšené výměře je dávka poskytována, má-li některá ze společně posuzovaných osob příjem z určitých dávek nebo z výdělečné činnosti (Státní sociální..., 2019).
- Rodičovský příspěvek: rodičovský příspěvek je poskytován rodiči, pečujícím u celého kalendářního měsíce o nejmladší dítě v rodině a to osobně celodenně a řádně. Dávka je poskytována až do vyčerpání stanovené celkové částky a nejdéle do 4 let věku dítěte. Poskytování dávky není podmíněno testováním příjmu rodiny ani výdělečné činnosti rodiče, který o dítě pečuje. Rodič také může zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, pokud v této době zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou (Státní sociální..., 2019).

- Příspěvek na bydlení: příspěvek na bydlení je poskytován rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy na krytí nákladů na bydlení, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší, než je stanoveno zákonem. Dávka je poskytována vlastníku nebo nájemci bytu přihlášenému v bytě k trvalému pobytu. Poskytování dávky je podmíněno testováním příjmů za kalendářní čtvrtletí, přičemž se za příjem považují i přídavek na dítě a rodičovský příspěvek (Státní sociální..., 2019).
- Porodné: jedná se o jednorázovou dávku, stanovenou pevnou částkou, kterou se rodině s nízkými příjmy přispívá na náklady související s narozením prvního nebo druhého živého dítěte. Poskytnutí dávky je podmíněno testováním příjmu rodiny v kalendářním čtvrtletí předcházejícímu narození dítěte, přičemž není za příjem považován rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Stanovená hranice příjmů v rodině musí být nižší než 2,7násobek životního minima rodiny (Státní sociální..., 2019).

Dávky hmotné nouze

- Příspěvek na živobytí: nárok na dávku vzniká, jestliže jsou po zaplacení oprávněných nákladů na bydlení příjmy nižší než částka na živobytí (Sociální dávky..., 2019).
- Doplatek na bydlení: nárok na dávku na úhradu nákladů na bydlení vzniká, jestliže po zaplacení všech nákladů na bydlení nezůstává k dispozici částka na živobytí a na úhradu všech nákladů nedostačují jiné sociální dávky - příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí, rodičovský příspěvek, přídavky na bydlení apod. (Sociální dávky..., 2019).
- Mimořádná okamžitá pomoc. Vyplacení dávky může být jednorázové či postupně v několika splátkách. Konkrétní výše dávky se stanoví s přihlédnutím k okolnostem a k celkovým majetkovým a sociálním poměrům žadatele (Sociální dávky..., 2019). Situace, jež je nutno bezodkladně řešit dle zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi uvádí portál MPSV (Pomoc v hmotné ..., 2019):
  - *Nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví.*

- *Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.).*
- *Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků.*
- *Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby.*
- *Nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí.*
- *Ohrožení sociálním vyloučením. (Pomoc v hmotné .... 2019).*

Ekonomické podmínky rodin, zejména finanční zajištění jejich potřeb a bydlení jsou zásadními faktory ovlivňujícími rodinné chování (Zpráva o..., 2017). V následující kapitole se proto věnuji otázce sociálního bydlení.

1.9 Sociální bydlení

V sociální politice se problematika bydlení prolíná s ostatními oblastmi (Krebs et al., 2010). Právo na bydlení je zakotveno v obecné podobě v ústavě České republiky a v dalších dokumentech, jako je Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Evropská sociální charta (Sociální bydlení..., 2016). Nejedná se o právo absolutní. Je spojováno s určitými sociálními skupinami, s rodinami nebo starými osobami (Sociální bydlení..., 2016). Úkolem jednotlivých států je vytvářet podmínky pro maximální možnou realizaci tohoto práva (Sociální bydlení..., 2016). Lux et al. (2010) uvádí, že každý člověk či jeho rodina je zodpovědný za zajištění vlastního bydlení. Bytová politika státu by měla mít nástroje, které by zvýšily problematickou finanční dostupnost bytů pro skupiny sociálně slabých obyvatel (Lux et al., 2010). Krebs et al. (2010) uvádí, že nelze pojem sociální bydlení jednotně definovat, zejména z toho důvodu, že sociální bydlení ovlivňuje kromě ekonomické úrovně států také míra zodpovědnosti daného státu za zajištění dostupného bydlení a také např. tradice (Krebs et al., 2010). Tomeš (2011) uvádí, že v Evropě pojem sociální bydlení zahrnuje sociální

službu pro nízkopříjmové rodiny. Jedná se o dům vybudovaný z veřejných prostředků a spravovaný obcí. Nájemné je často nižší než tržní, bydlení bývá časově omezené (Tomeš, 2011). Lux et al. (2010) upozorňuje na výraznější posun zájmu pronajímatelů soukromého nájemního bydlení v evropských zemích na osoby sociálně slabé. Důvodem je dle Luxe et al. (2010) reforma v oblasti nájemního bydlení, probíhající od konce 80 let minulého století, kdy se státy více než na nabídku zaměřují na podporu poptávky formou příspěvků na bydlení (Lux et al., 2010). Ve Francii či Belgii je rozšířená pomoc neziskových organizací, které se stávají prostředníkem mezi sociálně slabým nájemcem a soukromým pronajímatelem (Lux et al., 2010).

Matoušek a Pazlarová (2014) uvádějí, že ke zhoršení bytové situace mnoha rodin přispěla masová privatizace bytového fondu po roce 1990 (Matoušek, Pazlarová, 2014). Matoušek et al. (2013b) upozorňuje na výhody tzv. systému stupňovitého bydlení, tedy bydlení postupující od nejjednodušších forem ubytování, přes azylový dům, a pobyt v tréninkových bytech, ale zároveň dodává, že tento model není v České republice rozšířený (Matoušek et al., 2013b). Zákon o sociálním bydlení v České republice, na rozdíl od jiných členských států EU, do současné doby neexistuje (Matoušek, Pazlarová, 2014). Závěry Zprávy o rodině 2017 (2017) poukazují na absenci zákona o sociálním bydlení, který by stanovil podmínky nároku na pomoc v bytové nouzi, vymezil formy pomoci a definoval cílové skupiny (Zpráva o..., 2017).

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1. Cíl práce

Cílem diplomové práce je popsat jaké měly matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě v konfrontaci s reálnými zkušenostmi. Dílčím cílem je popsat, které služby klientky nejvíce vyhledávají a zda jsou naplňovány.

Pro naplnění cíle byly stanoveny tyto výzkumné otázky.

2.2 Hlavní výzkumné otázky

HVO1: Z jakých důvodů vyhledají matky s dětmi pomoc azylového domu?

HVO2: Jaká je realita života matek s dětmi v azylovém domě?

2.3 Dílčí výzkumné otázky

DVO1: Jaké mají matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě?

DVO2: Jaké potřeby mají matky s dětmi v azylovém domě?

3 METODIKA

3.1 Metoda a technika sběru dat

K dosažení cílů této diplomové práce jsem si zvolila kvalitativní metodu výzkumného šetření, vyznačující se vysokou validitou. Sběr dat byl proveden metodou dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru a probíhal s informantkami v období měsíce dubna roku 2019. Důvodem volby kvalitativní výzkumné strategie byla snaha zabývat se do hloubky specifickou situací žen, matek s dětmi, žijících v azylovém domě a jejich názorem na očekávání o životě v azylovém domě v konfrontaci s realitou. Dalším důvodem k využití kvalitativní výzkumné strategie je skutečnost, že jsem mohla pracovat s omezeným počtem respondentek. Vybraný azylový dům pro matky s dětmi má ubytovací kapacitu pro osm matek. V době realizace výzkumu zde bylo šest uživatelů služby a všechny souhlasily s účastí ve výzkumu. Pro znázornění specifčnosti životních situací žen jsou uvedeny krátké kazuistiky. Uvědomuji si, že výsledky mého šetření není možné zobecňovat, mojí snahou však bylo popsat skrze specifické příběhy matek s dětmi v azylovém domě realitu jejich života zde v kontextu s jejich očekáváními.

Jak uvádí Hendl (2017) zaměřují se kvalitativní strategie na subjektivní významy, vyznačují se snahou o vysvětlení sociálního jednání pomocí subjektivních významů aktérů a jejich konstrukcí o vlastním jednání a jednání jiných (Hendl, 2017). V souladu

se Švaříčkem a Šedřovou (2007) představuje základ kvalitativního výzkumu obsáhlý sběr dat bez předem stanovených hypotéz. Jak dále Švaříček a Šedřová (2007) uvádějí, na rozdíl od kvantitativního výzkumu se nepracuje s čísly, ale se slovy a textem. Po pravidelnostech lze pátrat až po nasbírání dat (Švaříček, Šedřová, 2007). V kvalitativní výzkumné strategii se zohledňují zejména relevantní kontextuální podmínky a vytváří se celistvý obraz situace (Hendl, 2017).

Po získání dat a jejich analýze následuje u kvalitativního výzkumu diskuze výsledků a jejich zobecnění k teorii, dochází tak k vysvětlení výzkumných otázek a následnému provedení závěrů (Hendl, 2017). Disman (2011) vysvětluje, že v kvalitativním výzkumu se hledá pochopení pro určité lidské nebo sociální chování, výzkumník a zkoumaná osoba jsou partnery a dochází tak k setření hranice mezi rolí výzkumníka a rolí zkoumané osoby (Disman, 2011). Sběr a analýza dat, které jsou časově náročné, končí, až když dojde k teoretickému nasycení (Reichel, 2009).

Často používaným způsobem sběru dat je rozhovor (Hendl, 2017). Zvolila jsem polostrukturovaný rozhovor, u kterého jak uvádí Reichl (2009), je soubor otevřených otázek předem daný, není stanoveno jejich pořadí (Reichel, 2009). Dle Hendla (2017) se nejedná o specificky uspořádanou množinou otázek, ale o probírání připraveného tématu (Hendl, 2017). Během rozhovorů s informantkami jsem jim pokládala otázky, viz příloha 8, s cílem popsat, jaké očekávání měly o životě v azylovém domě a jaká je realita jejich života v azylovém domě. Dle Miovského (2006) je jedinečnost a neopakovatelnost polostrukturovaného rozhovoru v možnosti pokládat doplňující otázky na dané téma a získávat tak nová zjištění (Miovský, 2006).

Jako základní metodu výzkumu ke sběru dat jsem použila také analýzu dokumentů. Dle Dismana (2011) se jedná o analýzu jakýchkoliv hmotných záznamů lidské činnosti, a tyto záznamy nevznikly za účelem našeho výzkumu (Disman, 2011).

3.2 Výběr výzkumného vzorku

Výzkumný soubor tvoří šest informantek - žen, matek s dětmi, které na území Jihočeského kraje žijí v azylovém domě pro matky s dětmi. Jedná se o informantky různého věku s odlišnou zkušeností se životem v azylovém domě, které byly osloveny a souhlasily s anonymním rozhovorem. Jejich počet nebyl předem daný, je limitován ubytovací kapacitou zvoleného azylového domu. Sběr dat byl ukončen po té, když se již většina informací vyplývajících z rozhovorů shodovala. Dle (Švaříček, Šed'ová, 2007; Miovský, 2006) se výběr vzorku ukončuje v případě jeho nasycenosti, kdy dochází k saturaci a další získaná data by se již opakovala a nejsou proto pro výzkum přínosná (Švaříček, Šed'ová, 2007; Miovský, 2006). Informantky jsem vybrala metodou prostého záměrného výběru. Tato metoda je využívána, jsou-li respondenti relativně dostupní a není třeba zkoumat velký výběrový soubor. Tato metoda je dle Miovského (2006) nejčastější formou výběru, kdy oslovené osoby odpovídají daným kritériím a zároveň jsou ochotné spolupracovat na výzkumu (Miovský, 2006).

3.3 Realizace výzkumu

V únoru roku 2019 jsem v Registru poskytovatelů sociálních služeb vyhledala a následně zvolila zařízení azylový dům pro matky s dětmi, kritériem výběru bylo zařízení v Jihočeském kraji. Následně jsem oslovila telefonicky sociální pracovníci vybraného azylového domu pro matky s dětmi s prosbou o zajištění účasti jejich klientek při výzkumu. Zároveň jsem sdělila cíl a také anonymitu výzkumu.

S účastí ve výzkumném šetření souhlasily všechny klientky. V úvodu rozhovoru byly seznámeny s cílem výzkumného šetření mé diplomové práce a se způsobem zajištění jejich anonymity, která je zaručena tím, že jsou označeny v mé práci jako Informantka 1 – 6 (viz Tabulka 1). Všechny klientky souhlasily se zaznamenáním jejich rozhovoru jako audiozáznam pomocí diktafonu. Rozhovory se uskutečnily v časovém rozsahu cca 40-50 minut. Informantky hovořily volně na předem dané otázky ke zvolenému tématu, v průběhu rozhovoru jim byly pokládány další doplňující otázky.

Rozhovory probíhaly v prostředí společenské místnosti azylového domu. Informantky byly ochotné a komunikativní. Vzhledem k citlivosti jejich životní situace jsem respektovala, pokud nechtěly o některých skutečnostech hovořit. Následně jsem prostřednictvím programu Microsoft Word doslovně přepsala tyto rozhovory a uložila do mého soukromého archivu. Po opakovaném a důkladném přečtení všech rozhovorů jsem k jejich analýze použila metodu otevřeného kódování - v přepsaných rozhovorech jsou identifikovány kódy, tzn. výroky zásadní pro zodpovězení výzkumných otázek seřazených do kategorií s přiřazenými výstižnými názvy (Švaříček, Šed'ová, 2007). Získaná data byla analyzována pomocí vytváření trsů, kdy jak uvádí Miovský (2006) jsou určité výroky shromážděny a rozřazeny do skupin a na základě podobnosti mezi jednotlivými výroky vznikají trsy, jejichž společným znakem je tematický překryv – z odpovědí osob nalezené pasáže týkající se ohraničeného tématu (Miovský, 2006).

3.4 Etika výzkumu

Mezi etické principy výzkumu patří dle Hendla (2017) dobrovolnost účasti a anonymita a důvěrnost (Hendl, 2017). Účastníci výzkumu nesmí být poškozeni ani psychicky ani fyzicky. Musí si být vědomi dobrovolnosti účasti na výzkumu a možnosti kdykoliv z výzkumu bez následků vystoupit (Hendl, 2017). Anonymita ochraňuje participanty před rozpoznáním jejich identity výzkumníky či jinými čtenáři. Důvěrnost zaručí výzkumník participantovi tím, že bude chránit jeho anonymitu v dalších zprávách o výzkumu (Hendl, 2017). V rámci zachování etiky výzkumu jsem informantky ubezpečila o zachování jejich anonymity a o ochraně osobních údajů tím, že nebudu uvádět jejich jména ani azylové domy, kde žijí, viz příloha 9. Všechny informantky jsem také seznámila s důvodem provedení výzkumu a také s možností seznámení se s výsledky.

4 VÝSLEDKY

Následující kapitola je věnována výsledkům empirického výzkumu a jejich interpretaci, použita data jsou získaná z přepsaných, zakódovaných rozhovorů, data jsou analyzována pomocí vytváření trsů a slouží k zodpovězení dílčích výzkumných otázek a současně i hlavní výzkumné otázky.

4.1 Základní údaje o výzkumném souboru

V tabulce 1 jsou znázorněny identifikační údaje šesti informantek. Jedná se o ženy, matky s dětmi, žijící v azylovém domě pro matky s dětmi v Jihočeském kraji. Jejich věk se pohybuje od 22 let do 51 let, až na jednu mají všechny základní vzdělání. Jejich pobyt v azylových domech až na dvě je opakovaný, počet dětí, které mají, je od 1 do 9. V azylovém domě jsou s nimi jen některé z dětí, další jejich děti jsou v dětských domovech, v pěstounské péči nebo již jsou dospělé a žijí samostatně. Děti mají různé otce. Všechny informantky až na jednu jsou svobodné, partnerský vztah mají dvě informantky. Čtyři informantky jsou na rodičovské dovolené, jedna informantka v invalidním důchodu, jedna informantka je dva měsíce v evidenci úřadu práce.

Kazuistiky informantek (dále jen IN)

IN1 36 let, svobodná, matka dvou dětí. S otcem dětí žila v partnerském vztahu na ubytovně. Partner je nyní ve výkonu trestu. Do azylového domu přišla s oběma dětmi proto, že po nástupu partnera do vězení musela z ubytovny odejít a ocitla se bez finančních prostředků. Jedná se o její druhý pobyt v azylovém domě. Poprvé vyhledala pomoc azylového domu krátce před narozením prvního dítěte, když neměla kde bydlet. Informantku v dětství vychovávala babička. Vztahy s babičkou a dědou nyní nejsou funkční. S matkou není ve styku. Občas jí s péčí o děti vypomůže tchýně. Nyní je na rodičovské dovolené, předtím byla zaměstnaná jako servírka. Má základní vzdělání.

IN2, 41 let, svobodná, matka čtyř dětí, z nichž jedno je v pěstounské péči, dvě jsou v dětském domově. Má základní vzdělání, nyní je nezaměstnaná, je dva měsíce v evidenci úřadu práce. Předtím byla dva roky zaměstnaná, ale protože její dítě trpí častými astmatickými záchvaty, byla s ním opakovaně na ošetřovně a její pracovní místo bylo obsazeno. Nové pracovní místo, které jí zaměstnavatel nabídl je vzdálené 50 km od jejího bytu, proto pracovní poměr ukončila. Jako jediná z informantek má byt (nájemní), který je nyní v rekonstrukci, proto je přechodně i se svým nejmladším dítětem v azylovém domě. V dětství strávila devět let v dětském domově, na svoji matku a sestry má silnou vazbu a je s nimi v kontaktu. V azylovém domě je podruhé. Poprvé zde vydržela bez své matky a sester 14 dnů. S otcem nejmladšího dítěte nežije, otec má o své dítě zájem a je s matkou i s dítětem v kontaktu.

IN3, 36 let, svobodná, matka pěti dětí, čtyři jsou s ní v azylovém domě. Nyní je na rodičovské dovolené, předtím chodila brigádně prodávat do prodejny potravin. Má základní vzdělání. Do azylového domu přišla i s dětmi z důvodu ztráty bydlení po rozpadu partnerského vztahu. V azylovém domě je potřetí. V předešlých případech se pokaždé jednalo o situaci, kdy byl partner ve vězení a IN3 neměla finanční prostředky na úhradu nákladů na bydlení. Krátce bydlela i u příbuzné. Se svými rodiči není v kontaktu, vypomáhá jí bratr a kamarádi. O otci dětí nechce hovořit.

IN4, 43 let, pochází ze Slovenska, byla dvakrát vdaná, matka osmi dětí, z nichž jsou s ní v azylovém domě dvě nejmladší. Čtyři děti ve věku 18-26 let žijí na Slovensku, v Čechách má dvě děti v pěstounské péči babička. Dětství IN4 prožila v dětském domově, svoje rodiče ani další příbuzné nezná. Její přítel a otec nejmladších dvou dětí je ve výkonu trestu. Toto je její v pořadí sedmý pobyt v azylovém domě. Má základní vzdělání, nezaměstnaná, nyní na rodičovské dovolené.

IN5, 51 let, svobodná, matka devíti dětí, osm dětí je dospělých, v azylovém domě je s nejmladším z nich. Má základní vzdělání, je v invalidním důchodu. V azylovém domě je poprvé. S bývalým partnerem bydleli v sociálním bytě, o který přišli, protože nezvládali hradit náklady na bydlení. Rodiče nemá, ve vztahu se svým bývalým partnerem a otcem nejmladšího dítěte čelila psychickému násilí a nechce se k tomu více vyjadřovat.

IN6, 22 let, svobodná, matka jednoho dítěte. Vyučená, nyní je na rodičovské dovolené. V azylovém domě je poprvé. S partnerem a otcem dítěte přišli o společné bydlení a před nastěhováním do nového bytu partner vztah ukončil. IN6 má oporu ve svých rodičích i prarodičích a sourozencích. Finančně ji nemohou podporovat. Krátce bydlela v bytě u rodičů, kde žije i její bratr, dlouhodobě to proto není možné.

Tabulka 1 – Základní údaje o informantkách (dále jen IN)

Informantky	Věk	Stav	Partnerský vztah	Počet dětí (dětí s matkou v AD)	Vzdělání	Zaměstnání
IN1	36	svobodná	ANO partner ve výkonu trestu	2 (2)	základní	rodičovská dovolená, předtím zaměstnaná
IN2	41	svobodná	NE	4 (1)	základní	nezaměstnaná, dva měsíce v evidenci ÚP
IN3	36	svobodná	NE	5 (4)	základní	rodičovská dovolená, předtím brigáda
IN4	43	vdaná	ANO partner ve výkonu trestu	8 (2)	základní	rodičovská dovolená, nezaměstnaná
IN5	51	svobodná	NE	9 (1)	základní	invalidní důchod
IN6	22	svobodná	NE	1 (1)	vyučená	rodičovská dovolená, předtím zaměstnaná

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 2 – Základní údaje o informantkách (dále jen IN)

Informantky	Způsob bydlení před současným pobytem v azylovém domě	Délka stávajícího pobytu v azylovém domě	Počet všech pobytů v azylových domech pro matky s dětmi	Časový odstup od předposledního pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi
IN1	ubytovna	6 měsíců	2	5 let
IN2	nájemní byt	1 měsíc	2	10 let
IN3	nájemní byt	2 měsíce	3	2 roky
IN4	azylový dům pro matky s dětmi	2 měsíce	7	0
IN5	sociální byt	12 měsíců	1	
IN6	nájemní bydlení	14 dnů	1	

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Zpracování výsledků

Tabulka 3 znázorňuje primární sociální síť a vazby tzn. rodina, příbuzní, blízcí přátelé, kdy znaménko + znázorňuje pravidelný kontakt, znaménko – nejsou v kontaktu, znaménko X informantka nemá/nezná člena rodiny. Protože děti informantek mají různé otce, je v tabulce v řádku otec dítěte uváděn otec nezaopatřených dětí – ve všech případech se jedná o nejmladší dítě/děti informantky, které jsou s ní v azylovém domě.

Tabulka 3 - Primární sociální sítě a vazby

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Otec dítěte	+	+	-	+	-	-
Matka informantky	-	+	-	X	X	+
Otec informantky	X	-	X	X	X	+
Rodina otce dětí	+	X	X	+	X	-
Prarodiče informantky	-	X	X	X	X	+
Sourozenci informantky	X	+	+	X	-	+
Blízcí přátelé			+			

Zdroj: vlastní výzkum

Více než polovina žen označuje vztahy s otcem dítěte/dětí za problematické. Funkční vztahy s otcem dítěte/dětí udává méně než polovina žen. Z toho jen dvě s partnerem žily ve společné domácnosti, jejich partneři jsou nyní ve výkonu trestu. Otec dítěte jedné z žen pomáhá s péčí o dítě, přestože se partnerský vztah rozpadl. Nejčastěji ženy udávají, že dotazovaného člena rodiny již nemají anebo ho neznají (nejčastěji se jedná o otce a prarodiče informantky), méně často udávají fungující vztahy a následně vztahy nefunkční.

IN1 říká: *S otcem dítěte sem, je ve vězení. Tchýně pomáhá. Vychovala mě babička, vztah nic moc, děda, nic moc, matka žije na Slovensku.*

IN2 s otcem dítěte nežije, otec měl se svým dítětem pravidelná kontakty, často dítě navštěvoval a bral si k sobě, ale tento styk je nyní omezen odchodem IN2 do vzdáleného azylového domu: *Otec M... , co sem tady s nim, tak ten se stará, von si svoje povinnosti plní, jezdil za nim každé den po práci, bral si ho o víkendu, my sme*

vod sebe byli 4 km, M... večer brečí po tátovi, bohužel něco se stalo, nechceme spolu bydlet. IN2 v dětství prožila devět let v dětské domově a proto, jak sama říká, lpí na své matce a sestřích: Matka pomáhá, bydlíme pohromadě, ale sme rozdělený, sou to tři baráky, mamka je v přízemí, má 2 + kk, ségra nahoře, druhá ségra nahoře, já v přízemí, protože já se nechci, nemůžu osamostatnit, byla sem devět let v v dětskym domově, takže já vim, jak bez tý rodiny budu.

IN3 sděluje: *Tatínka nemám, s maminkou se nestýkáme, brácha a kamarádi fungujou. (Otec dětí) to je uzavřená kapitola.*

IN4 prožila celé dětství v dětském domově, jediná z informantek je vdaná a to dvakrát, v České republice žije 12 let a sděluje: *Přítela mam, co je tata mých dětí, teď je ve výkonu trestu. Dvě děti má v pěstounské péči babička. Ja som od malička v děcáku, neznam svoje rodiče, jak mi v osumnácti otvorili dvere, tak fr.*

IN5: *Nemám ani otce ani matku. Otec dítěte, nebudu se k tomu vyjadřovat, měli sme s nim problémy, potom byl ve výkonu trestu, pak ho pustili, zase další problémy sou s nim.*

IN6 má ve dle jejího vyjádření své rodině podporu, s otcem dítěte se rozešla: *Otec dítěte, nemáme spolu dobrej vztah. Mamka s tátou mi pomáhají hodně, ségra s bráchou taky, moje babička mi hodně pomohla.*

Tabulka 4 popisuje nepříznivou sociální situaci, spojenou se ztrátou bydlení, pro kterou informantky vyhledaly pomoc azylového domu. Čtyři ze šesti informantek mají již s pobytem v azylovém domě pro matky s dětmi opakovanou zkušenost, v tabulce uvádím důvody současného pobytu v azylovém domě.

Tabulka 4 – Nepříznivá sociální situace spojená se ztrátou bydlení, pro kterou informantka vyhledala pomoc azylového domu

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Nedostatek finančních prostředků	X	X	X	X	X	X
Z kapacitních důvodů informantka s dítětem/děťmi nemůže ani dočasně bydlet u nejbližší funkční rodiny		X				X
Výpověď z bydlení/ubytování	X				X	
Nevyhovující stav stávajícího bydlení		X				
Rozpad partnerského soužití			X			X
Příchod z azylového domu				X		

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastějším důvodem ztráty bydlení je dle vyjádření informantek rozpad partnerského vztahu a výpověď z bydlení/ubytování. Všechny informantky uvádí nedostatek finančních prostředků pro sebe a své děti. Jedna informantka přišla z azylového domu pro matky s dětmi. Jedna informantka je zde pouze přechodně, z důvodu stavebních úprav jejího stávajícího soukromého nájemního bydlení.

IN1 říká: *Bydleli sme na ubytovně, byla napsaná na něj (partner), já jsem tam měla kdysy nákej problém, když ho zavřeli, museli jsme odejít, jsem se sem dostala, že sem neměla peníze.*

IN2 má dle jejího vyjádření bydlení zajištěné a v azylovém domě je pouze přechodně: *Ted' mám byt, ale dělá se mi koupelna, sem tu na měsíc. To budu mít vod soukromýho, s trvalym pobytom se všim, pak bych si vzala děti.*

IN3 nechce svoji situaci více rozebírat: *Byt byl na bývalého přítele.*

IN4 pobývá po azylových domech s přestávkami již dva roky, tento azylový dům je její sedmý, přičemž nejkratší pobyt trval týden: *Dostala som sa do takových prúserů, skoro sem prišla o deti a všeho sem se vzdala. Sem čistá čtyry roky. Byla sem s přítelem, bydlela sem u jeho mámy 8 let, už to šlo z kopce, začali sme věci dělat, které nésú hezké, do toho tchýně, jednou mi vyhrozily sociálna pracovníčka a OSPOD, sama som prišla, že bych chtěla ísť na azylovy dom, poprvní po týdnu prišiel si pro mě přítel i jeho máma nazpátky, pak sme šli do... do azylového domu pro matky s dětmi, což já sem přijala přítele, zase sem ho musela vyhnat', že sme nebyli rodina. IN4 vyjmenovává jednotlivé azylové domy: *Takže sem pochodila tolik azylů.**

IN5 je v azylovém domě poprvé: *My sme měli sociální byt, neutáhli sme to vlastně, kdyby chodil do práce (partner), tak se to utáhlo, bohužel takhle musim ...*

Také pro IN6 je pobyt v azylovém domě novu zkušeností: *Ze společného bydlení sme se museli vodstěhovat, našel si (partner) nový bydlení, oznámil, že nás do toho bytu nechce a v podstatě nás vyhodil na ulici. Tejden sem byla u rodičů, tam bych bejt nemohla, je to 3+1, máma, brácha pracuje, táta má důchod.*

Z tabulky 5 vyplývá, jaké očekávání měla informantka o životě v azylovém domě. Zvýrazněné sloupce znázorňují odpovědi informantek, které již mají se životem v azylovém domě zkušenost.

Tabulka 5 – Očekávání informantky o životě v azylovém domě

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Zajištění ubytování je prioritou	X	X	X	X	X	X
Matka zůstane s dětmi	X	X	X	X	X	X
Stesk a úzkosti		X	X		X	
Strach			X	X		
Obavy ze soužití s ostatními uživateli služby	X			X		
Obavy ze ztráty soukromí	X		X		X	
Nutnost respektování pravidel při pobytu v azylovém domě	X		X		X	X
Obavy ze ztráty svobody			X			
Nutnost vlastního aktivního přístupu v řešení nepříznivé situace	X			X	X	X
Zajištění péče a pomoci			X			X

Zdroj: vlastní výzkum

Hlavním očekáváním všech informantek je zajištění ubytování a fakt, že zůstanou se svými dětmi. Více než polovina informantek očekává nutnost jejich vlastního aktivního přístupu k řešení nepříznivé situace a nutnost respektování pravidel při pobytu v azylovém domě a v menší míře očekávají, že se jim bude stýskat a obávají se ztráty soukromí.

IN1 již má s pobytem v azylovém domě jednu zkušenost a očekávání o stávajícím životě v azylovém domě hodnotí takto: *My sme rádi, že máme kde bydlet. Musíte spolupracovat. Nechci stát na místě, potrebujú jít dál, a dělám to kvůli dětem, kvůli*

sobě, chci prostě jít do práce, chci normálně žít. Tak když chcete pomoci, tak poslechnete, když ste normální, tak voni pomůžou.

Také IN2 má s pobytem v azylovém domě předešlou zkušenost, ztratila bydlení, protože byt, ve kterém bydlela v pronájmu, majitel prodal a o prvním pobytu v azylovém domě říká: *Nevěděla sem ... bylo mi smutno, pro mě je to takový, vod rodiny jít někam, kde to neznám. Podruhý už sem věděla, do čeho du. ... Není to takový, že sem přišla mezi cizí. Už sem věděla, že se mi bude stýskat.*

IN3 je v azylovém domě potřetí. Poprvé měla strach: *Měla sem z toho strach. Poprvý, protože přítele zavřeli, já sem neměla finance na to, abych platila bydlení, to sem tu byla den a půl, pak jsem šla bydlet se švagrovou. Je to všude stejný, bydlení, to byla podstata tý věci, střechu nad hlavou a mít u sebe děti. Situace s přítelem se opakovala dvakrát a nyní IN3 říká: Já sem věděla, do čeho du, ne jako poprvý. Máme střechu nad hlavou, tak to ňák neřeším.*

Pro IN4 je tento azylový dům sedmý v pořadí: *Je to z mojeho hlediska jako dětský domov, že vám pomáhají, máte, co tu potřebujete, když nemáte co jíst, tak vám pomůžů, na azylovom dome jako aj v děcáku vám všetko dajú do ruky, takže som si zvykla tým, že som sa tam mala dobre, tak už si to vlastně беру sebou, že je to stejný. Očekávají aj tad'alto, že bych se měla postavit na vlastne nohy, sama s dvoma dětma, tak nevim či to zvládnú. IN4 připouští obavy, když říká: Měla som strach, jaký bude kolektiv, jak sa tam budú správať, všetno dokola.*

IN5 je v azylovém domě poprvé: *Měla sem obavy, že je to společný všechno, psychika. Člověk je rád, že má střechu nad hlavou.*

Také IN6 je v azylovém domě poprvé a sděluje: *Sem tu na přechodnou dobu než si něco já vlastního seženu, abych měla na kauci, něco mi přispěla sociálka a hlavně na bydlení, na elektriku. Abych já začala fungovat jako máma, jak zacházet s penězma, abych se osamostatnila, zapoměla na otce dítěte. Je to vlastně všechno poprvý, všechno zažiju úplně nově, vůbec nevím, co mám očekávat. Je to taj prostě jako jenom bydlení.*

Z tabulky 6 vyplývají reálné situace, které informantku nejvíce během jejího života v azylovém domě ovlivňují.

Tabulka 6 – Reálné situace během života informantky v azylovém domě

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Absence rodinného zázemí		X				
Ztráta soukromí	X		X			X
Ztráta svobody			X			
Stesk		X	X			
Vztahy mezi uživatelkami služby	X				X	
Nerespektování zákazů ostatními uživatelkami služby	X					
Hygienické návyky ostatních uživatelky služby (tělesná hygiena, úklid společných prostor, společného hygienického zařízení a společné kuchyně)	X				X	X
Sociální návyky ostatních uživatelky služby	X					
Negativní reakce obyvatel z okolí azylového domu	X					
Ztráta potřeby osamostatnit se				X		
Negativní vliv prostředí azylového domu na vývoj dítěte					X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Informantky nejčastěji uvádějí, jako příčinu vzniku kritických situací v průběhu jejich života v azylovém domě hygienické návyky ostatních uživatelů služby tzn. tělesnou hygienu a úklid společných prostor, společného hygienického zařízení a společné kuchyně a ztrátu soukromí.

IN1 o životě v azylovém domě říká:... třeba sou určitý zákazy ... tady máte všeho směs ... pryč vodsad', jako kriminál někdy ... určitý povahy ... jedna vaří, druhý to smrdí ... křik ... nálady ... bouchne dveřma, vzbudí děti ... nemáte klid, není to takový jako doma... neumyje si záchod ... nadávky ... hádáme se tady... kvůli dětem ... úklidy největší bojování, vy dete, vostatní spěj ... negativní energie ... psychicky ... ponorka ... víme vo sobě všechno ... Ale pozor ... záleží s kým si sednete ... pomáháme jeden druhému, složíme se, uvaříme si, de to.... Uvědomila sem si, že sem lepší člověk, na určité věci sem rozumná nebo normální. Dodává: Já se nedám, já sem vytrénovaná. IN1 mluví také o reakci obyvatel z okolí azylového domu: *Lidi tady vokolo koukaj, dávaj vám to najevo.*

IN2 sděluje: *Je to pro mě těžký, hlavně večer. Nepotřebuju pomoc vod mámy, nepotřebuju bejt finančně podpořená vod rodiny. Vedeme klub maminek. ... vychovatelky super, pomůžou, poraděj, prostě ok. Ale není to ta rodinná láska, to vám nikdo nedá, to objetí. Ségra má zahradu, dělám na zahradě, pijeme kafe, vememe míč, blbneme s dětma. Některý sou tady roky, já bych to třeba nemohla, ne kvůli soukromí.*

Také IN3 mluví o stesku: *Stejskalo se mi, nejsem na to zvyklá, po takový tý svobodě spíš, tady musíte ten řád plnit, mě to nevadí, ale ta svoboda chybí. Jsem komunikativní, zapadnu všude... Nakonec IN3 dodává: už sem fakt na palici... svoje je svoje.*

IN4 je zde spokojená a hodnotí život v azylovém domě takto: *Já si připadám ně jak na azylu, jak v dětskom domove, kde som vyrastala, máte všechno na míse, celý život od peřinky až po 43 let se vždy někto o mě staral, tchýně sa o mňa starala, ja sem nic nedě-*

lala. Už aj OSPOD mi rek, že by bylo dobre kebych sa osamostatnila, tak ale či mi to vidě.

IN5 sděluje: Ty děti, nemaj to prostředí jako by měli mít. Ty děti sou divočejší. Jsem zvyklá na pořádek, děti něco rozházej, uklízeli sme kuchyň jenom dvě, to mi rozčiluje. Ale de to tady někdy.

IN6 říká: Jako, každá maminka si vaří, musí, aby měla pro děti navařino, každá maminka se stará vo svoje děti. Sem tam dojde toaleták. Vypomáháme si navzájem, půjčujem si navzájem věci. IN6 říká, že je důležité:... aby si taj (její dítě) zvyklo, že je zase jinde než doma nebo u babičky.

Tabulka 7 zaznamenává hodnocení života informantky v azylovém domě.

Tabulka 7 – Hodnocení života informantky v azylovém domě

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Jsem spokojená				X	X	
Začátky byli těžší		X				X
Jde to na určitou chvíli	X	X				
Zvykám si						X
Musíte si zvyknout					X	
Snažíme se						X
Neřeším to			X			

Zdroj: vlastní výzkum

Z hodnocení života v azylovém domě vyplývá u méně než poloviny informantek spokojenost se životem v azylovém domě. Více než polovina informantek udává spíše nutnost, která souvisí s prioritou zajištění bydlení a zůstat pohromadě s dětmi.

IN1: *Smysl by nebyl špatnej, kdyby ty lidi to měli v hlavě srovnaný, dodává: Tak nějak jde to, na určitou chvíli.*

IN2: *... jako dávám to tady ... jako tady to špatný není ... Než abych přišla vo děti, což ze začátku sem udělala tu chybu, proto si to radši vytrpim.*

IN3: *... vono je to asi všude stejný ... jsem ráda, že máme střechu nad hlavou, tak to něk neřeším.*

IN4: *... som úplně spokojná.*

IN5: *Zvyknete si na ten život, že to prostě musíte takhle ....*

IN6 se zatím rozkoukává a říká: *Sem tady spokojená zatím, zvykám si, dodává: ... začátky byli těžší, snažíme se.*

Tabulka 8 zaznamenává potřeby informantek během života v azylovém domě. Znaménko + znázorňuje pozitivně naplňovanou potřebu a znaménko - potřebu nenaplňovanou.

Tabulka 8 – Potřeby informantek během života v azylovém domě.

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Pomoc psychologa	+			+		
Poradenství					+	+
Okamžitá finanční pomoc			+			
Materiální pomoc	+					
Potravinová pomoc			+	+		
Volný čas informantek	+	+	+			
Volný čas informantek s dětmi	+	+	+	+		
Pomoc s péčí o děti (domácí úkoly, krátkodobé hlídání, vyhledání lékaře)			+	+		+
Hospodaření s penězi				+	+	+
Příprava stravy				+		
Jiné charitativní organizace	+			+		
Pomoc při uplatnění nároku na sociální dávky	+	+	+	+	+	+
Pomoc při uplatnění nároku na výživné		+				+
Bydlení	+	+	-	+	-	-

Zdroj: vlastní výzkum

Potřebou, kterou uplatňují všechny informantky je bydlení. U poloviny informantek je tato potřeba naplňována, přičemž se u jedné informantky jedná o potřebu bydlení

v zařízení azylového typu. Nejčastěji informantky vyhledávají pomoc při uplatnění nároku na sociální dávky a při aktivitách organizovaných pro možnost trávení společného volného času matek s jejich dětmi.

IN1 vyhledává tyto služby: ... *tady sme měli psychologa, hodně tady pomáhal, mě to hrozně pomáhalo. Charita pomáhá s jídlom, besídky pro děti, dárečky, výlety ... pračku a ledničku. Každý čtvrtek máme nějaký tvoření, ty já mám ráda, mě to baví.* IN1: *Předtím moje finanční situace nic moc, ještě že ta sociálka vám zaplatí ten nájem, živobytí, prídavky bereme, rodičák, vono to de, ale musíme se uskromniť, je to těžký.*

IN2: *Zažádala sem si vo doplatek na bydlení a nějaký živobytí ... výživný soudně. Vedeme klub maminek v ... menuje se to nízkoprah ... musíme s dětma do ... a zase zpátky autobusom, pro nás to stojí 17 korun dospělý plus 4 koruny děti, takže je to pro nás takový těžší. Nemám žádné další problémy, jenom to bydlení.* IN2 si požádala o doplatek na bydlení a příspěvek na živobytí a dále říká: *Výživný budu mít teď soudně.*

IN3: *Tady paní (sociální pracovnice), by mi vyplnila, vyjela ty přihlášky, budu žádat vo městskej byt. Sou tady hodný, když dojdou potraviny, s dětma udělaj úkoly, vyrábí. Pomáhám sekat trávu.* IN3: *Dávky, ... mám vyřízený.*

IN4: *Pomáhali mi s děckama, našli mi doktora, sociálna pracovníčka mi pomôže, oni vám to najdu, ale musíte si to vyřídit. Co sa týka peněz, oni mi to pošlou na ich ímejl, abych nemusela utrácet tie peníze co potrebujú na děti, vyridija co se týká veškerých vybavování od sociálních dávek, soud, napíšete si, oni vám to zkontrolujú, jak šetriť s penězma, jak zacházet s potravinama, uvařit, pravidelně si vemú děti, nenutí, vyrábajú, opekají. Malé děti sú hrozně závislé na mě, ja od nich nemožu, ja idu na záchod, oni idú se mnou. Když sem neměla (potraviny), zavolali na Charitu, už veděli o mě, že tam du.*

IN5: *Poraděj mi i pomůžou. Jako mi nechybí nic, jsem tady spokojená. IN5: Mám doplatek na bydlení a invalidní důchod.*

IN6 považuje za důležité: *Abych měla všechno v pohodě, na co mám nárok, jestli něco dostanu nebo nedostanu. Abych věděla, kde se co nachází, když bych potřebovala pohlídat, mám to hlásit, když někam pojedeme. Abych nebyla ve stresu, žádala sem vo péči, abych mohla rozhodovat za ... (dítě), jestli mi soud vůbec ... (dítě) přidělí, tak budu mít tahanice po soudech. Pomůžou (pracovnice azylového domu) pohlídat, když potřebuju si něco zařídit nebo na záchod. IN6: Všechny sociální dávky ma bydlení, na dítě si budu vyřizovat, když se domluvíme vohledně alimentů, tak to taky nebude ideální.*

Z tabulky 9 vyplývají důvody, pro které je pro informantku nedostupné zajištění nového bydlení.

Tabulka 9 – Důvody nedostupnosti bydlení pro informantku

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Výše kauce za pronájem bytu			X			X
Nedostatek finančních prostředků na úhradu nákladů na bydlení	X		X		X	X
Zájemce o pronájem bytu přichází z azylového domu	X					
Národnost				X		

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastějším důvodem nedostupnosti nového bydlení pro informantku je nedostatek finančních prostředků na úhradu nákladů na bydlení. IN3, IN6 zmiňují také nedostupnost pronájmu soukromého bytu z důvodu vysokých kaucí.

IN1: *Řeknete, že ste z azyláku, tak prostě konec.*

IN3: *Největší problém sou ty kauce, bydlení by bylo, nejsou na to ty peníze.*

IN4: *Jako Slovenka sem tym nechytám, jako o bytech, měla bych se postavit na vlastne nohy, což ja sem nikdy nebyla, dycky mi něko pomáhal, zkouším, to ale de mi to hrozně zle, protože vždy sem byla na někom závislá. Neumím si představit byt sama, nevím, co budu dělat, až nám dojdu, když děťom nebudu mít co dat' jíst, že mi to nevyde, co udělat?*

IN5: *Co se týká peněz, budou mi schovávat na bytný, takže já bud žít ze čtyř tisíc, ale dá se to, dokážu si poradit, dokážu ušetřit.*

IN6: *Předpokládám, že bych taj byla půl roku, než si něco najdu, pak bych si to musela prodloužit na rok. Koukám na internet, ňáky nabídky, tam sou kauce, to já nemůžu dát, s tím co mám já, tak to mám prostě na měsíc. Moje mamka taky se ptá všude.*

Tabulka 10 uvádí, jakým způsobem informantka řeší svoji nepříznivou situaci spojenou se ztrátou bydlení.

Tabulka 10 – Způsob řešení nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6
Sociální byt	X					
Nájemní byt soukromý		X				
Jiný azylový dům pro matky s dětmi					X	
Informantka zůstává ve stávajícím azylovém domě			X	X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastěji informantky zůstávají po stanovenou dobu (nejčastěji šest měsíců) v azylovém domě, následně je jim pobyt prodloužen na dalších šest měsíců a poté většinou odcházejí do dalšího azylového domu.

IN1 mluví spíše o štěstí, které napomohlo k vyřešení její situace: ... jsem *dostala byt, po tolika letech, až když jsem o něj zažádala, musíte splnit podmínky, né, že vám spadne do toho, 1. května se stěhuju. Já už mám všechno vyřešený. Zařídít si byt a žít, jít do práce, ... dát do školky. Myslím, že to špatný už mám za sebou. Práce se nebojím, dycky du a něco vemu, brigádu, cokoli. Já myslim, že už bude jenom dobře. Sem ráda, budu tam mít trvalej pobyt.*

IN2 by se měla vrátit do pronajatého po jeho rekonstrukci: *Ted' bojuju teda vo byt. Ted' musim udělat všecko pro to, abych je (její dvě děti, které jsou nyní v dětském domově) získala zpátky.*

IN3 bude podávat žádost o městský byt: *Ted' se uvolnily prej štyry městský (byty). P... bude ideální, děti tam chodí do školky, do školy.*

IN4: *Abych já chodila v 50 letech po azylech a staral se o mě někdo. Chci udělat všechno proto, aby si už prostě maly (děti) jedno území, na kterým vydrží. Když si do půl roku něco nenajdu, tak mi to dají až na rok. Po roku bych si zase něco nenašla, mi automaticky pomáhají najít iný azyl.*

IN5: *Jdu na další azylovej dům, tady sem do konce školního roku, hlavně někam pryč kvůli němu (bývalému partnerovi).*

IN6: *Chci si sehnat něco vlastního, 1+1, něco svýho.*

5 DISKUZE

Azylový dům pro matky s dětmi je zařízením sociálních služeb pro poskytování pobytové služby na přechodnou dobu ženám, matkám s dětmi v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení dle definice zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Nepříznivou sociální situaci definuje uvedený zákon jako oslabení či ztrátu schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, z důvodu krizové sociální situace, životních návyků, z důvodu způsobu života vedoucího ke konfliktu se společností či sociálně znevýhodňujícího prostředí, dále z důvodu ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením. Jedná se o službu sociální prevence. JAZCB (2019) uvádí, že posláním služby je poskytnout přechodné ubytování matkám s dětmi a těhotným ženám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a nemají kde bydlet. Zároveň je podporována jejich snaha řešit svou situaci a služba je směřována ke zlepšení kvality života uživatelék služby a k jejich začlenění do běžného života (JAZCB, 2019). Služba je zacílena na vytvoření vhodného zázemí pro překonání nepříznivé sociální situace uživatelék, na možnost dětí zůstat v péči matky a na pomoc uživatelkám v dosažení takové změny v životě, aby přestaly službu potřebovat (JAZCB, 2019).

Cílem výzkumného šetření mojí diplomové práce bylo zjistit, jaké očekávání měly matky s dětmi o životě v azylovém domě v konfrontaci s realitou. Pro výzkumné šetření jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu vedeného polostandardizovaným rozhovorem. Zvolila jsem tento typ výzkumu proto, že jsem věděla, že budu pracovat s malým počtem respondentů. Azylový dům pro matky s dětmi, který jsem si vybrala pro realizaci výzkumu, má ubytovací kapacitu pro osm matek. V době realizace výzkumného šetření nebyla kapacita azylového domu naplněná, žilo zde šest klientek. Prostřednictvím sociální pracovnice jsem klientky tohoto zařízení oslovila a požádala je o rozhovor v trvání cca 40-50 minut. Klientkám jsem sdělila, že důvodem tohoto rozhovoru je realizace výzkumného šetření, které je součástí mé diplomové práce, zabývající se očekáváním matek s dětmi o životě v azylovém domě a jejich reálnými zkušenosti s tímto životem. Klientky jsem ujistila, že rozhovor je naprosto dobrovolný a anonymní, jejich identifikační údaje včetně identifikace azylového domu nebudu uvádět a veškeré získané informace jsou pouze pro účely mojí diplomové práce. K účasti na šetření svolilo všech šest klientek azylového domu. Pro tento rozhovor jsem měla předem připravený dotazníkový arch s pěti hlavními okruhy otázek, v průběhu rozhovoru jsem pokládala doplňující otázky. Rozhovor byl veden ve společenské místnosti azylového domu vždy za účasti pouze jedné respondentky, případně společně s jejími dětmi. Na začátku rozhovoru jsem se představila a k uvolnění celkové atmosféry jsem pokládala spíše neformální otázky nevztahující se přímo k otázkám cílovým. Během realizace rozhovoru jsem se setkala s obavami informantek sdělovat osobní údaje i s nechtím podávat plné informace nebo odpovídat na otázky vůbec. Respektovala jsem jako zcela přirozené, že si informantky budou chránit své soukromí a některé otázky jim budou nepříjemné či se dotknou citlivého tématu.

Cílem diplomové práce je popsat jaké měly matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě v konfrontaci s reálnými zkušenostmi. Dílčím cílem je popsat, které služby klientky nejvíce vyhledávají a zda jsou naplňovány.

Pro hlubší vhled do specifické životní situace informantek jsou v úvodu výzkumné části této práce uvedeny krátké kazuistiky. Pro zvýraznění přehlednosti jsou kazuistiky doplněny Tabulkou 1 s uvedením základních údajů o informantkách, kterými je věk,

stav, počet dětí/počet dětí v azylovém domě s matkou, partnerský vztah, vzdělání, zaměstnání a Tabulkou 2 s uvedením způsobu bydlení před příchodem do azylového domu, délkou stávajícího pobytu, počtem všech pobytů a časovým odstupem od předchozího pobytu.

Matoušek et al. (2010) zdůrazňuje nedostupnost vzdělání jako nejzávažnější dopad chudoby (Matoušek et al., 2010). Důležitou roli hraje vzdělání a zaměstnání rodičů, kdy negativní vliv nízkého příjmu může matka kompenzovat dobrou úrovní svých rozumových schopností (Matoušek, Pazlarová, 2010). Nezaměstnanost představuje značně velké riziko u osamocené rodiče, protože se dotýká i dítěte v důsledku z toho pramenící dětské chudoby (Matoušek et al., 2010). Ženám častěji hrozí nejisté zaměstnání, mají-li částečné úvazky (European Parliament, 2016). Řada žen po ukončení rodičovské dovolené zápolí s neshodami při návratu na trh práce z důvodu malého zájmu zaměstnavatelů a absence flexibilních podob zaměstnání (Zpráva o..., 2017). Zpráva o rodině 2017 konstatuje, že lidé s vyšším vzděláním častěji uzavírají sňatky a méně často mají děti narozené mimo manželství (Zpráva o..., 2017).

Dle Zprávy o rodině 2017, bez uzavření sňatku spolu mladí lidé i dlouhodobě žijí čím dál častěji. Pravděpodobnost uzavření sňatku se tak u nesezdaných soužití snižuje a zároveň se zvyšuje riziko rozpadu nesezdaného páru, zejména v jeho počátku (Zpráva o..., 2017). Také dle Krebse et al. (2010) se v současnosti manželství transformuje spíše do rozvoje páru a párovosti (Krebs et al., 2010).

K zaznamenáním primární neformální sociální sítě informantky byla realizována Tabulka 3. Dle Zprávy o rodině 2017 je dlouhodobě fungující vztah otec-matka-dítě nezbytný pro zdravý vývoj dítěte (Zpráva o..., 2017).

Matoušek et al. (2013a) uvádí funkci rodiny při výchově dětí a ve vztahové podpoře jako více méně nezastupitelnou (Matoušek et al. 2013a). Jak také uvádí Bechyňová a Konvičková (2011) k rizikovým faktorům rodiny patří, pokud rodiče nebo jeden z rodičů žili v dětství v dysfunkční rodině, část dětství prožily v ústavním zařízení nebo mimo rodinu (Bechyňová, Konvičková, 2011). Mezi dalšími faktory pak Bechyňová a Konvičková (2011) zmiňují nízké vzdělání, nezaměstnanost

či nezaměstnatelnost (Bechyňová, Konvičková, 2011). Předávání transgeneračních modelů chování není výjimkou (Bechyňová, Konvičková, 2011).

Pro naplnění cíle a dílčího cíle diplomové práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky.

HVO1: Z jakých důvodů vyhledají matky s dětmi pomoc azylového domu?

K zodpovězení HVO1 byla zpracována Tabulka 4. Dle zprávy Ekonomických dopadů domácího násilí na oběť a příklady mezioborové spolupráce (2014) jsou osamocené matky nejvíce ohroženy rizikem chudoby (Ekonomické dopady..., 2014). Ženy se, především po odchodu od partnera, často ocitají bez finančních prostředků a bez bydlení a také bez zaměstnání (Ekonomické dopady..., 2014). Žen žijících v chodbě je více než mužů. Aktuálně to je v Evropě více než 65 milionů žen a 57 milionů mužů, přičemž příčiny chudoby jsou odlišné u mužů a u žen (European Parliament, 2016). Z hlediska ekonomického zajištění rodiny a dětí je nejvýhodnějším modelem manželství či partnerství obou rodičů. (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Dle údajů MPSV (2017) neúplné rodiny nejvíce zatěžují výdaje spojené s náklady na bydlení, zvláště v nájemním bytě (Zpráva o..., 2017). Více než 40 % ze svých čistých příjmů vydává téměř desetina českých domácností za bydlení včetně energií. Potíž vyjít s příjmy mají zejména samoživitelky s dětmi a ženy starší 65 let, které žijí samy (Příjmová chudoba..., 2019). Lidé žijící pod hranicí chudoby jsou vystaveni silnému tlaku na trhu s bydlením. Jejich finanční zabezpečení je ohroženo výdaji na bydlení, které zabírají stále větší část jejich rozpočtu (Second overwiev ..., 2017). Jsou stále více marginalizováni soukromým nájemním trhem, který těží z nedostatku dostupného bydlení (Second overwiev ..., 2017). Jak také uvádí Bechyňová a Konvičková (2011), těžkosti s hospodařením a dluhy na bydlení jsou rizikovými faktory rodiny (Bechyňová, Konvičková, 2011).

V teoretické části se mimo jiné zabývám problematikou domácího násilí. Z výzkumného šetření nevyplývá u výzkumného souboru domácí násilí jako důvod ztráty bydlení. Jedna informantka uvedla, že zažívala psychické týrání ze strany bývalého partnera. Jak uvádí Čírtková (2015) skutkovou podstatu domácího násilí vystihuje výraz „týrání“. Z morálního hlediska se soužití stává stěžejním snesitelným

(Čírtková, 2015). Dominujícím psychologickým znakem týrání je uplatňování moci a kontroly nad obětí cestou opakovaného používání násilí – fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického apod. (Čírtková, 2015).

DVO1: Jaké mají matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě?

K zodpovězení DVO1 byla zpracována Tabulka 5. Dle Bechyňové a Konvičkové se rodiny, pohybující se dlouhodobě na hranici minima obávají změn (Bechyňová, Konvičková, 2011). Podle Pěnkavy (2013) dlouhodobý stav bez domova snižuje motivaci ke změně a každodenní stereotyp a deprivace podporují deviantní chování (Pěnkava, 2013). V souvislosti s životními situacemi jedince dochází i k proměnám rolí, které jsou od něj očekávány a také jedinec mění svá očekávání ve vztahu k prostředí (Matoušek et al., 2013a).

Dle Krebse et al. (2010) omezuje dostupnost nákladného bydlení chudoba (Krebs et al., 2010). Dle Bechyňové a Konvičkové (2011) je důležité, aby rodina měla kde bydlet, a dodávají, že pronájmy bytů většinou dlouhodobě nic neřeší, rodina je stále víc zadlužena, hrozí riziko dalšího sociálního propadu (Bechyňová, Konvičková, 2011). Zajištění bydlení souvisí především se socioekonomickou situací rodiny. Rodin ohrožených ztrátou bydlení přibývá (Zpráva o..., 2017).

Ubytování v azylovém domě je akutní pomocí. Jedná se o dočasné řešení, které problém bydlení nijak neřeší (Ekonomické dopady..., 2014). Azylové domy mají delší čekací doby na pořadí ubytování (Bechyňová, Konvičková, 2011).

Dle Vodáčkové et al. (2012) jsou strach a úzkost emoce, které se mohou více projevit prostřednictvím neverbálních signálů (Vodáčková et al., 2012). Vodáčková et al. (2012) doporučuje mluvit o pocitech, dávat klientovi lehce splnitelné instrukce, utvrzovat klienta v úspěchu, pracovat s časovou reflexí či s katastrofickým scénářem (Vodáčková et al., 2010).

HVO2: Jaká je realita života matek s dětmi v azylovém domě?

K zodpovězení HVO2 byly vyhodnoceny údaje z Tabulky 6, 7 a 8.

Jak uvádí Vodáčková et al. (2012) je svépomoc jednou z hlavních strategií ke zvládnutí počátku náročné životní situace (Vodáčková et al., 2012). Způsob a forma chování, kterým se informantky přizpůsobují nárokům životní situace tj. vyrovnávací

strategie, jak uvádí Vodáčková et al. (2012) závisí na schopnosti, více či méně uvědomované, hledat a nacházet přirozené cesty z postupně narůstající tenze, vyvolané krizovou situací (Vodáčková et al., 2012).

DVO2: Jaké potřeby mají matky s dětmi v azylovém domě?

K zodpovězení DVO2 byly využity údaje vyplývající z Tabulky 10. Dle Matouška et al. (2010) se příjmy osamocených matek pohybují na hranici životního minima a stávají se závislými na sociálních dávkách (Matoušek et al., 2010). Do příjmové situace rodiny se významně promítá přítomnost dětí v rodině a jejich věk. S počtem dětí se v rodině snižuje disponibilní příjem (Zpráva o..., 2017). Dle údajů Zprávy o rodině 2017 se zejména po nástupu dětí do školy objevují nové typy výdajů a také se s věkem dítěte zvyšují zejména relativní výdaje za potraviny (Zpráva o..., 2017). Rodiny také nejvíce zatěžují výdaje na pravidelné zájmové volnočasové aktivity, které pomáhají dětem v jejich rozvoji a jsou prevencí negativních jevů, na prázdninový pobyt dítěte a na vybavení na venkovní aktivity dětí (Zpráva o..., 2017). Zatěžující jsou nárazové platby spojené se školní docházkou, nákupem školních pomůcek a potřeb, platbami za školu v přírodě apod. (Zpráva o..., 2017). Riziko chudoby je u rodin s dětmi školního věku vyšší (Zpráva o..., 2017). Tyto rodiny nejsou specificky podporovány, pravidelné zájmové a volnočasové aktivity jsou pro mnohé z nich nedostupné (Zpráva o..., 2017). Příjmy rodin s nejmladším dítětem do pěti let jsou v porovnání s ostatními rodinami nepatrně vyšší. To lze do jisté míry odůvodnit zvýšením státní podpory v rané fázi rodinného cyklu a rodičovskému příspěvku, přispívajícímu u rodin s dítětem do tří let věku i ke snížení rizika chudoby (Zpráva o..., 2017). Od roku 2007 se snižuje podíl rodin se dvěma dětmi a u rodin s nejmladším dítětem ve školním věku pobírajících některou ze sociálních dávek, k hlavním příjemcům sociálních dávek stále patří tří- a vícedětné rodiny a rodiny s předškolákem (Zpráva o..., 2017). Výrazně se snížil podíl rodin s nárokem na přídavek na dítě, což vedlo k významnému zhoršení pokrytí chudých rodin přídavky na děti. Podíl rodin pobírajících sociální dávky se zvyšujícím se věkem nejmladšího dítěte obecně klesá (Zpráva o..., 2017).

Domácnosti s jediným rodičem čelí vysokému výskytu chudoby (© OECD 2011). Rostoucí počet domácností matek samoživitelek je jedním z novodobých sociálních ri-

zik. Přestože osamělá matka pracuje, často není schopna uživit své děti (Keller, 2011). Muži jsou v takovémto případě schopni lépe vyrovnat ekonomické nesnáze (Matoušek, Pazlarová, 2010). Zhoršení příjmové situace nastává častěji v důsledku nepřítomnosti druhého rodiče v rodině než z důvodu neuzavření manželství (Zpráva o..., 2017). Riziko chudoby je nejvyšší v rodinách nezaměstnaných a nejnižší v rodinách s dvojitým příjmem (© OECD 2011). Ženy se, především po odchodu od partnera často ocitají bez finančních prostředků a bez bydlení a také bez zaměstnání (Ekonomické dopady..., 2014). V mnohých případech ženy po odchodu od partnera vypadávají ze systému sociálních dávek (Ekonomické dopady..., 2014). Odchod od násilného partnera je pro ženu na mateřské či rodičovské dovolené z hlediska chudoby krizovým momentem (Ekonomické dopady..., 2014).

Dle Matějčka (2017) je výchova dítěte náročnější pro osamocenou matku a přináší některá nebezpečí. Tímto nebezpečím může být velké pracovní zatížení matky či osobní problémy (Matějček, 2017). Matějček (2017) uvádí čtyři okruhy potřeb, které je potřeba naplnit pro zdravý duševní vývoj dítěte a jeho zapojení do společnosti (Matějček, 2017). Matějček (2017) uvádí tyto potřeby: přísun vývojových podnětů, dále potřebu sociálního učení, citovou potřebu a potřebu související se společenským zapojením dítěte (Matějček, 2017). Matějček (2017) také uvádí, že je možné snížit výchovné těžkosti osamocených matek pomocí odborných institucí (Matějček, 2017). Také dle Matouška et al. (2010) potřebují zejména rodiny osamocených rodičů pro plnění svých rodičovských povinností větší podporu jak v oblasti finanční tak i nefinanční (Matoušek et al., 2010). Život neúplných rodin je v mnoha oblastech komplikovanější (Zpráva o..., 2017). Ženy jsou také více ohroženy chudobou. Matky stojí v čele tří čtvrtin neúplných rodin a dopad na jejich finanční situaci má i neplacení výživného či horší uplatnění na trhu práce kvůli péči o potomky (Analýza ekonomických..., 2015). Dle Krebse et al. (2010) je chudoba příčinou sociální izolace (Krebs et al., 2010).

Tabulka 9 znázorňuje důvody nedostupnosti bydlení pro informantku. Jak uvádí Bechyňová a Konvičková (2011) možnost získat v dané lokalitě nájemní byt omezuje velikost rodiny a reálná výše měsíčních poplatků za bydlení (Bechyňová, Konvičková, 2011). Průměrné měsíční náklady na bydlení dosahují u domácností tvořených jedním

rodičem s dětmi téměř 7 tis. Kč, vzhledem k nižším příjmům se jedná o poměr 26,7 % z jejich příjmů. (Příjmy a..., 2019). Majitelé soukromých bytů požadují většinou kauci v podobě několika nájemných, což je pro klientky azylových domů nepřekonatelná překážka. (Ekonomické dopady..., 2014). Dle Bechyňové a Konvičkové (2011) nemá rodina často ani možnost získat sociální bydlení, protože v dané lokalitě takový typ bydlení není realizován anebo nedosáhne na pronájem obecního bytu proto, že nespĺňuje podmínky k podání takové žádosti (Bechyňová, Konvičková, 2011). Dalším problémem je, že majitelé nechtějí zájemce o podnájem přihlásit k trvalému pobytu do bytu, což klientky připravuje o možnost požádat si na úřadu práce o příspěvek na bydlení (Ekonomické dopady..., 2014). Prostorové vyloučení některých skupin obyvatel je závažným problémem (Zpráva o..., 2017).

Tabulka 10 znázorňuje, jakým způsobem bude řešena ztráta bydlení. Jak také uvádějí Ekonomické dopady domácího násilí na oběť a příklady mezioborové spolupráce (2014) odcházejí matky s dětmi po skončení ročního pobytu v jednom azylovém domě většinou do jiného azylového domu, protože si standardní bydlení nemohou dovolit (Ekonomické dopady..., 2014). Dle Krebsse et al. (2010) by role státu v bytové politice měla spočívat ve vytváření legislativy k naplňování potřeby bydlení jednotlivců a rodin a v zajištění dostupnosti bydlení pro ty, kteří nemají dostatek vlastních zdrojů (Krebs et al., 2010). Dle Tomeše (2011) by obce měly disponovat sociálním bydlením a odstupňovat ho podle kvality (Tomeš, 2011). Dle Matouška a Pazlarové (2014) se situaci snaží řešit obce získáním části obytných domů nebo zřízením ubytovny s tzv. holobyty, v nichž je však kvalita bydlení nedostatečná (Matoušek, Pazlarová, 2014). Jak dále uvádějí Matoušek a Pazlarová (2014) mohou obce preventivními opatřeními předcházet vystěhování rodin kvůli dluhům, zejména pokud je obec vlastníkem bytu, řada obcí však žádná opatření nemá (Matoušek, Pazlarová, 2014). V rámci preventivních opatření má obec jako vlastník bytu možnost nařízení tzv. náhradního příjemce sociální dávky, písemné upozornění na dluh na nájemném nebo návrh splátkového kalendáře (Matoušek, Pazlarová, 2014). Problematiku sociálního bydlení by mohl úspěšně řešit model tzv. garantovaného bydlení (Lux et al., 2010). V České republice je pojem sociální bydlení užíván spíše

ambivalentně (Tomeš, 2011). Dle Zprávy o rodině 2017, připravovaný zákon o sociálním bydlení navrhuje sociální bydlení na principu nájemního bydlení doprovázeného poskytováním sociální práce (Zpráva o..., 2017).

6 ZÁVĚR

V první části své diplomové práci jsem se nejprve zabývala teoretickými východisky života matek s dětmi v azylovém domě. Na základě dostupné literatury jsem si shromáždila názory odborníků na danou problematiku, konfrontovala je a vytvořila tak nutný teoretický podklad této práce.

V první kapitole jsem se tedy zabývala základními pojmy souvisejícími s problematikou azylových domů, možnostmi sociální ochrany matek s dětmi bez domova tzn. kromě sociální služby azylový dům také podmínkami vzniku nároku na sociální dávky a příslušnou legislativou. Tento teoretický podklad jsem následně využila pro empirickou část této práce, která se zaměřovala na hlavní cíl této práce, kterým bylo popsat, jaké měly matky s dětmi očekávání o životě v azylovém domě v konfrontaci s reálnými zkušenostmi.

Díličními cíli bylo pak zjistit, které služby klientky nejvíce vyhledávají a zda jsou naplňovány. Výzkumné otázky byly směřovány k dosažení těchto stanovených cílů. Během výzkumu byl zjišťován názor matek s dětmi, které žijí v azylovém domě pro matky s dětmi v Jihočeském kraje. Uživatelky služby přicházejí do azylového domu proto, že se potýkají ve většině případů s více problémy najednou. Zvykají si na režim života v azylovém domě, který je v mnoha směrech jiný, než byl ten dosavadní. Adaptace na pobyt v azylovém domě může trvat několik měsíců a poté nastupuje nutnost řešení nového ubytování. Ukončení poskytování služby s sebou přináší další změny a také další nároky na zvládnání nové situace.

Z výsledků vyplývajících z výzkumného šetření bylo zjištěno, že důvodem ztráty bydlení, pro který matky s dětmi vyhledaly pomoc azylového domu, je rozpad partnerského vztahu a výpověď z nájemního bydlení. Nepříznivou životní situaci nejsou

schopny zvládnout vlastními silami, nemají dostatek finančních prostředků a jejich primární sociální sítě a vazby jsou omezené.

V otázce, jaké jsou očekávání matek s dětmi o životě v azylovém domě, bylo z výzkumného šetření zjištěno, že tyto ženy očekávají prioritně zajištění společného bydlení pro sebe a své děti. Více než polovina informantek očekává nutnost svého vlastního aktivního přístupu k řešení nepříznivé situace a nutnost respektování pravidel při pobytu v azylovém domě. V menší míře očekávají, že se jim bude stýskat a obávají se ztráty soukromí.

Dále ze šetření vyplynulo, že reálný život matek s dětmi v azylovém domě nejvíce ovlivňují situace z oblasti hygienických návyků ostatních uživatelů služby, tzn. tělesná hygiena a úklid společných prostor, společného hygienického zařízení a společné kuchyně a dále také ztráta soukromí.

Ve skupině informantek, které přišly do azylového domu poprvé, je znatelná důvěra v rychlé vyřešení situace vlastními silami a pobyt v azylovém domě vnímají jako krátkodobou a přechodnou událost, maximálně prodlouženou o několik měsíců. Převažuje u nich spokojenost s pobytem v azylovém domě.

Ve skupině informantek, které již mají opakovanou zkušenost s pobytem v azylovém domě, ovlivňuje jejich očekávání předešlá zkušenost, které souvisí se strukturou a pravidly konkrétního azylového domu.

Výzkumným šetřením bylo také zjištěno, že nejčastěji uplatňovanou potřebou je potřeba bydlení, následuje potřeba pomoci při vyřízení nároku na sociální dávky a aktivity organizované pro možnost trávení společného volného času matek s jejich dětmi. Domnívám se, že vyhledávání společných aktivit matek s dětmi úzce souvisí s nastavením těchto činností ze strany azylového domu.

V oblasti pomoci při vyřízení nároku na sociální dávky a aktivit organizovaných pro možnost trávení společného volného času matek s jejich dětmi jsou tyto potřeby žen naplňovány.

V oblasti bydlení je potřeba pozitivně naplněna u poloviny dotazovaných žen, přičemž v jednom případě se jedná o naplnění potřeby bydlení azylového typu. K řešení problematiky dostupného bydlení by přispělo přijetí zákona o sociálním bydlení.

Výzkumné šetření potvrdilo obavy matek z určité ztráty soukromí.

Spokojenost s přístupem a pomocí ze strany pracovníků azylového domu zmínily všechny informantky.

Diplomová práce poukazuje na nutnost přijetí zákona o sociálním bydlení. Dle připravovaného návrhu zákona by forma sociálního bydlení byla doprovázena navazující sociální prací s uživatelkami služby. Domnívám se, že tuto potřebu návazné práce s matkami po odchodu z azylového domu potvrzuje i tento výzkum. Zároveň odhaluje význam vnitřních vztahů v rodině, stability rodiny a její schopnosti plnit základní funkce a potřebu přiměřené podpory ze strany společnosti.

Z výsledků šetření bylo zjištěno, že většina matek s dětmi žijících v azylovém domě řeší současně problematiku bydlení i finanční. Tyto dva faktory jsou zásadní pro jejich stávající životní situaci. Tuto informaci považuji za důležitou pro práci s touto cílovou skupinou.

Výše uvedenými zjištěními tak dle mého názoru byly výzkumem splněny cíle, které jsem si před jeho uskutečněním stanovila. Výsledky výzkumu jednak přinesly některé zajímavé poznatky na danou problematiku a také poukázaly na problematické oblasti života matek s dětmi v azylových domech. Proto předpokládané využití v praxi spatřuji především v tom, že tato práce by mohla posloužit jak odborníkům při plánování rozvoje sociálních služeb či při sociální práci s klientkami sociální služby tak vzhledem k její ucelenosti i laické veřejnosti k seznámení se s problematikou.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. *Analýza ekonomických důsledků rozvodu pro ženy a muže*, 2015. [on-line]. Vláda České republiky. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/analyza-ekonomickych-dusledku-rozvodu-pro-zeny-a-muze-134412/>
2. BARVÍKOVÁ, J., SVOBODOVÁ, K., ŠŤASTNÁ, A., 2010. *Podmínky výkonu sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností*. [on-line]. Praha: VÚPSV. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_326.pdf
3. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., 2011. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 152 s. ISBN 978-80-262-0031-4.
4. BEŠENYEI, P., 2015. *Chudoba v Rómských osadách*. In: *Člověk na periférii společnosti*. Ružomberok: Verbum, 153-161 s. ISBN 978-80-561-0285.
5. BROŽ, F., VODIČKOVÁ, D., 2015. *Krizová intervence v kazuistikách*. Praha: Portál, 166 s. ISBN 978-80-262-0811-2.
6. BUDINOVÁ, A., 2012. *Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich dětí*. Praha: proFem, 67 s. ISBN 978-80-904564-2-6.
7. ČÁMSKÝ, P.; SEMBDNER, J., KRUTILOVÁ, D., 2011. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál. 264 s, ISBN 978-80-262-0027-7.
9. ČÍRTKOVÁ, L., 2013. Prostituce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 353-355. ISBN 978-80-262-0366-7.

10. ČÍRTKOVÁ, L., 2015. *Policejní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 318 s. ISBN 978-80-7380-581-4.
11. Doing Better for Families. © OECD 2011. [online]. Families are changing [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/els/soc/47701118.pdf>
12. DISMAN, M., 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. vydání. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
13. Ekonomické dopady domácího násilí na oběť a příklady mezioborové spolupráce. © 2014. [online]. Centrum sociálních služeb Praha. Praha: CSSP, 80 s. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.csspraha.cz/24898-publikace-k-domacimu-nasili>
14. European Parliament. 2016. [online]. Maria Arena: Female poverty is the result of a lifetime of discrimination. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20160418STO23760/maria-arena-female-poverty-is-the-result-of-a-lifetime-of-discrimination>
15. European Parliament. 2016. [online]. Antonyia Parvanova: “Almost half of European women has experienced violence at one point”. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20140306STO37709/parvanova-almost-half-of-european-women-has-experienced-violence-at-one-point>
16. FABIAN, D. *Perspectives on Women's Homelessness*. Homeless in Europe. Brussels: European Federation of National Organisations working with the Homeless, AISBL, 2016, (Summer 2016), 2-3.
17. FEANTSA, 2017. [online]. What is FEANTSA [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa>

18. HENDL, J., 2017. Přehled fází empirického výzkumu. In: HENDL, J., REMR, J. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, s. 55-63. ISBN 978-80-262-1192-1.
19. HORA, O., 2013. Sociální vyloučení a sociální začleňování. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 232-233. ISBN 978-80-262-0366-7.
20. HŮLOVÁ, K., 2013. Předlužení. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 336-338. ISBN 978-80-262-0366-7.
21. *Housing and Homelessness*, 2019. [online]. National Center on Family Homelessness. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.air.org/topic/health/housing-and-homelessness>
22. JANDOUREK, J., 2012. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada, 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
23. LACA, S., 2011. *Rodina ako primárne prostredie v spoločnosti*. [online]. PROHUMAN. [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/rodina-ako-primarne-prostredie-v-spolocnosti>
24. LUX, M., MIKESZOVÁ, M., SUNEGA, P., 2010. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.
25. KELLER, J., 2011. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon, 197 s. ISBN 978-80-7419-059-9.

26. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., 2010. Sociální práce s osamocenými rodiči. In: *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, s. 43 - 54. ISBN 978-80-7367-818-0.
27. KREBS, V., et al., 2010. *Sociální politika*. 5. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
28. KUNC, K. a kol., 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. [on-line]. Praha: proFem, o.p.s. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/103/profem-studie2b-web_1.pdf
29. MALÍK HOLASOVÁ, V., 2014. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada, 160 s. ISBN 978-80-247-4315-8.
30. MALINOVÁ, H., 2013. Prostituce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 341-343. ISBN 978-80-262-0366-7.
31. MAREŠ, P., 2013. Nezaměstnanost. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 331-336. ISBN 978-80-262-0366-7.
32. MAŘÍKOVÁ, H., KRÍŽKOVÁ, A., VOHLÍDALOVÁ, M., 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: SLON, 303 s. ISBN 978-807419-100-8.
33. MATĚJČEK, Z., 2017. *Rodiče a děti*. Praha: Vyšehrad, 353 s. ISBN 978-80-7429-797-7.
34. MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

35. MATOUŠEK, O. a kol., 2011. *Sociální služby*. Praha: Portál, 194 s. ISBN 978-80-262-0041-3.
36. MATOUŠEK, O. a kol., 2013a. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
37. MATOUŠEK, O. a kol., 2013b. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 400 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
38. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
39. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
40. NAVRÁTIL, P., 2013. Sociální fungování a životní situace. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 226-231. ISBN 978-80-262-0366-7.
41. PĚNKAVA, P., 2010. *Výchovně-vzdělávací prvek v sociální práci s cílovou skupinou osob bez přístřeší*. [on-line]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/25200>
42. PĚNKAVA, P., 2013. Nezaměstnanost. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 338-340. ISBN 978-80-262-0366-7.
43. *Pomoc v hmotné nouzi, 2019*. [online]. MPSV. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>

44. Přehled osobních konzultací v poradnách Bílého kruhu bezpečí rok 2017, 2019. [online]. Bílý kruh bezpečí. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/onas/zakladni-udaje-o-organizaci/statistiky/>
45. *Příjmová chudoba ohrožuje necelou desetinu obyvatel*, 2019. [on-line]. Český statistický úřad. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-necelou-desetinu-obyvatel>
46. *Příjmy a životní podmínky domácností 2018*, 2019. [on-line]. Český statistický úřad. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-kf03f95ff5>
47. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
48. RIEDERER, B., PHILIPPOV, D., RENGES, B., 2017. [online]. Vulnerability of families with children: experts' opinions about the future and what families think about it. Families and Societies Working Papers. [cit. 2019-04-06] Dostupné z: <http://www.familiesandsocieties.eu/wpcontent/uploads/2017/01/WP65RiedererPhilipovReng2017.pdf>
49. *Státní sociální podpora*, © 2019. [on-line]. MPSV. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/2>
50. SLABBERT, I., 2016. Domestic Violence and Poverty: Some Womens Experiences. In: *Research on Social Work Practice* 27(2), pp. 223-230. doi.org/10.1177/1049731516662321.

51. *Slovník sociálního zabezpečení 2015*, 2015. [on-line]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. [cit. 2019-08 04]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/22771/Slovník_MPSV_nahled.pdf
52. *Sociální bydlení – proč a jak?*, 2016. [on-line]. SOCIÁLNÍ PRÁCE. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=856>
53. Sociální dávky pro matku samoživitelku, 2019.[on-line]. Sociální dávky 2014. eu. [cit. 2019-08 04]. Dostupné z: <http://socialni-davky-2014.eu/socialni-davky-pro-matku-samozivitelku/>
54. *Second overview of Housing Exclusion in Europe 2017*, 2017. [on-line]. European Commission. [cit.2019-02-23]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/futurium/sites/futurium/files/overview_housing_exclusion_2017_en_2.pdf
55. ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol., 2011. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 192 s. ISBN 978-80-7367-690-2.
56. ŠŤASTNÁ, A., 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha: VÚPSV, 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7.
57. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K., et al., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
58. TOMEŠ, I. a kol., 2009. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Praha: Portál, 304 s. ISBN 978-80-7367-483-0.

59. TOMEŠ, I., 2011. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.
60. TOMEŠ, I., 2013. Sociální ochrana. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 236-237. ISBN 978-80-262-0366-7.
61. TSEMBERIS, S., 2011. Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction Manual. *European Journal of Homelessness* [online]. © 2011. [cit. 2019-04-06]. 235 – 240 s. ISSN 2030-2762 / ISSN 2030-3106 Dostupné z: <http://feantsaresearch.org/IMG/pdf/review-2-3.pdf>
62. VODÁČKOVÁ, D. a kol., 2012. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 544 s. ISBN 978-80-262-0212-7.
63. WILSON, PR., LAUGHON, K., 2015. House to House, Shelter to Shelter: Experiences of Black Women Seeking Housing After Leaving Abusive Relationships. In: *Journal of Forensic Nursing*. p. 77-83. doi: 10.1097/JFN0000000000000067.
64. Zákon č. 117/1995, Zákon o státní sociální podpoře, 1995. [online]. [cit. 2018-12-05]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 31, s. 1636. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspxq=117/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
65. Zákon č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006. [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

66. Zaostřeno na ženy a muže 2018. © 2019. [online]. ČSÚ. [cit. 2019-03-17].
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/1-obyvateľstvo-a-rodiny-a-domacnosti-136jv0fmt0>

67. *Zpráva o rodině 2017*, © 2017. [on-line]. MPSV ČR. [cit. 2019-03-08]. Dostupné
z: <https://www.mpsv.cz/search.php>

8 PŘÍLOHY

Příloha 1: Obrázek 1

Azylové domy a azylové domy pro matky s dětmi v krajích

Kraj	Zařízení poskytovatele sociální služby azylové domy	Zařízení poskytovatele sociální služby azylový dům pro matku s dítětem/ dětmi
Hlavní město Praha	38	6
Jihočeský	14	10
Jihomoravský	25	7
Karlovarský	12	2
Královéhradecký	7	3
Liberecký	10	3
Moravskoslezský	55	10
Olomoucký	44	7
Pardubický	10	3
Plzeňský	10	4
Středočeský	20	7
Ústecký	29	7
Vysočina	12	3
Zlínský	16	5
Celkem	302	72

Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb 2019, vlastní výpočty

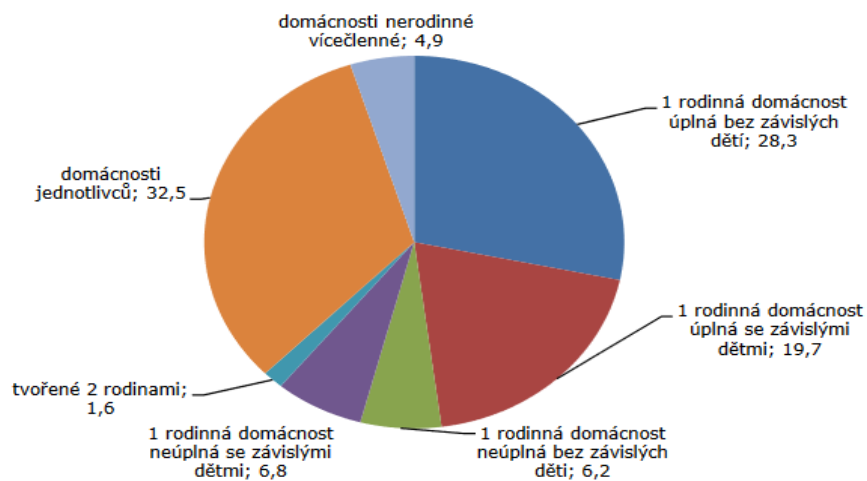
Příloha 2: Obrázek 2

Azylové domy v okresech Jihočeského kraje

Okres v Jihočeském kraji	Zařízení poskytovatele sociální služby azylové domy pro matky s dětmi
České Budějovice	2
Český Krumlov	1
Jindřichův Hradec	2
Písek	1
Prachatice	2
Strakonice	1
Tábor	1
Celkem	10

Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb 2019, vlastní výpočty

Příloha 3: Obrázek 3

Zdroj: ČSÚ

Příloha 4: Souhlas s poskytnutím rozhovoru a využitím audionahrávky

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a následným využitím audionahrávky rozhovoru při zpracování výzkumné části diplomové práce Bc. Markéty Končické.

Název práce: Život matek s dětmi v azylovém domě

Jméno a příjmení:

V.....

.....

Podpis

Příloha 5: Okruh otázek polostrukturovaného rozhovoru s informantkami

Představení výzkumníka, seznámení s tématem výzkumu, účel výzkumu, ujištění o utajení osobních informací, získání informovaného souhlasu informantek.

Základní anamnestické údaje: věk, stav, počet dětí (z toho děti v AD), vzdělání, zaměstnání...

Údaje o primární rodině: Jaké máte vztahy s rodiči a sourozenci? Jaký máte vztah s otcem dítěte/děti? Stýkáte se?

Jaký je důvod Vašeho pobytu v azylovém domě?

Jak dlouho jste zde s dětmi/dítětem ubytována?

V kolika azylových domech pro matky s dětmi jste již žila?

Jaká doba uplynula od tohoto předposledního pobytu?

Na koho jste se obrátila při hledání bydlení?

Z jakého důvodu jste si vybrala právě tento azylový dům?

Jaké očekávání o životě v azylovém domě jste měla?

Čeho jste se na životě v azylovém domě obávala?

V čem ještě, kromě bydlení, jste doufala, že Vám pobyt v azylovém domě pomůže?

Jaké další problémy (kromě ztráty bydlení) jste musela řešit?

Jaká byla Vaše finanční situace?

Jak se přizpůsobujete pobytu a režimu v azylovém domě?

Jak se přizpůsobují pobytu a režimu v azylovém domě Vaše děti/dítě?

Co je pro Vás největším problémem?

V čem Vám nejvíce pomohli pracovníci azylového domu?

V čem ještě Vám nejvíce pomáhají pracovníci azylového domu?

V čem byste potřebovala pomoc?

Jak probíhá Váš běžný den v azylovém domě?

Jaké jsou vztahy mezi klientkami azylového domu?

S čím máte největší problémy v současné době?

Jakým způsobem se Vy sama snažíte řešit svou situaci?

Jak vidíte svoji situaci do budoucna?

Co si myslíte o smyslu azylového domu, případně pomoci státních orgánů i nestátních organizací?

9 SEZNAM ZKRATEK

AD – azylový dům

BKB – Bílý kruh bezpečí

IN – informantka

JAZCB – Jesle a azylová zařízení České Budějovice

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí